

SZÍNHÁZ

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2010. MÁRCIUS

Wallace Shawn A SIRATÓEMBER

Fordította: Nagy András

Kedvesemnek, D. E.-nek
és minden költőnek és írónak

SZEREPLŐK

JACK
JUDY
HOWARD

Jack idősebb Judynál
Howard idősebb Jacknél

ELSŐ RÉSZ

JACK (*a közönséghez*) A siratóember. Én vagyok a siratóember. El kell mondanom, hogy egy nagyon különleges kis világ pusztult el, és én vagyok a siratóembere. Nos hát tudjátok, ez számos csoportnál és törzsnél igen fontos szokás. Valakit kijelölnek, hogy sirasson, hogy búcsúzzon, és meggyújtja a közösség rituális tűzét. Valakit kijelölnek, amikor nincs már senki más.

Tudjátok, uramisten, olyan pontosan emlékszem arra a pillanatra – mikor is volt? évekkkel ezelőtt –, amikor valaki azt mondta: „ha Isten nem szeretné a seggfejeket, nem csinált volna annyit belőlük”, és ahogy ezt mondta, egyenesen rám nézett – ha-ha-ha.

Azt hiszem, másvalaki megkérdezte: „Mondd, minden rendben van?” Én meg erre, tudjátok, azt mondtam, hogy „Ugyan, mit számít. Engem cseppet sem zavar. Én csakugyan remekül vagyok.” Emlékeztek, ugye, amikor az emberek még minduntalan ezt mondták: „Csakugyan remekül vagyok”; „Csakugyan remekül vagyok”? Ha-ha-ha – el kell ismernem, ezt a kifejezést mindig végtelenül utáltam, de hát mégis, tudjátok, mindannyian használtuk – ha-ha-ha.

Emlékszem, amikor azt mondtam Judynak: „Igazából nem értem azt az igényedet, hogy mindenféle kifinomult dologban a szépséget keresed. Nézz a saját kezedre – nézz a kezedre, a tányérra, a süteményre, az asztalra...”

JUDY (*a közönséghez*) Úgy hiszem, hogy a mind kifinomultabb büntetésfajtákra irányuló kutatások soha nem

fejeződnek be. Végül is annyiféle módja van annak, hogy az életet kipróbálják az emberi testből. „Létezik olyan módszer, amelyik nagyobb összhangban van az emberi természet lényegi édességével?” – kérdezte egyszer egy igencsak kegyetlen királynő, siránkozva, legalábbis így mondják.

Annyira szerettem őt, hogy az maga is felért egy kínzással. Minden reggel várni, azokban az elnyúló, hosszú pillanatokban, álom és félálom között, figyelni az arcát, ahogy megfordult és nyújtózott – mellette ültem, mellette volt a kezem, de nem érintettem meg, a fájdalom milliméterről milliméterre töltötte el a testemet, mintha valaki egy korsóból öntené belém.

JACK (*a közönséghez*) Az, gondolom, világos, hogy pontosnak kellene lennünk a tényeket illetően – úgy értem, nagyon, nagyon pontosnak a történelem tényeivel. Vagyis, úgy értem, az Isten szerelmére, *próbáljuk meg* legalább. Vagyis, úgy értem, az Isten szerelmére, *csináljunk úgy* legalább, mintha. Vagy valamit, akárhogy is. Szóval, bármiképpen... Tehát akárhogy van is, sokan gondolják úgy, hogy a *The New York Sun*nak nevezett újságnál volt egy publicista, aki 1902-ben először határozta meg a pompásan összeálló fogalompart, hogy „magas homlokú” és „alacsony homlokú”.

JUDY Néztem, ahogy ébred, a feszültség csillapul, megérintettem az arcát, a nyakát, a száját, megcsókoltam, egyik kezem mélyen beletűrt a hajába, olajos és sűrű, mint egy vödörnyi féreg. Az egyetlen dolog, amit soha nem mondott volna – a szó, amit ki nem állhatott: szeretlek. Szeretlek téged.

JACK „Magas homlokú” volt az az ember, aki szerette a kifinomultabb dolgokat – tudjátok, az égő épületből inkább kiment Rembrandtot, mint az újszülöttet, a sült csirkét vagy mit tudom én mit – míg az „alacsony homlokú” olyasvalaki, akiről el lehet mondani, hogy a szellem világában a könnyebb ellenállást választja – jaj, azok a vicces lapok, a kitűzők –, tudjátok, az olcsó szórakozást.

JUDY Vannak olyan eszmék, amelyek csaknem olyanok, mint a köszönésformák. Mindenki használja, és bárhogy legyen is, naphosszat ismételvejük őket. Mindenki mondogatja például, hogy „az emberi készítés rendkívül komplex”. De ha megállsz és elgondolkodsz rajta, be kell látnod, hogy az emberi készítés egyáltalán nem komplex, vagy csak annyiban komplex, amennyiben egy légy készítése is komplex. Más szavakkal, ha megpróbálsz elcsapni egy legyet, elszáll az utadból. Akárcsak az ember. Odébb lépnek, ha úgy érzik, valami közeledik feléjük, ami mindjárt arcul csapja őket. Természetesen léteznek egyedi kivételek – az az ember, aki ott marad, és várja az ütést.

Szeretem a csendet, a csend szépségét. A fák árnyékát, hóba temetkező japán kolostorokat, ahogy erdő veszi körül őket. Magány, halál a sötét erdőben. De az én életem másféle volt, másként zajlott: a város. Emberek. Koncertek. Költészet.

Mindennel együtt szerencsés voltam – a kevesek egyike –, mert alig kellett áldoznom azokért a dolgokért, amikre vágytam. De azért áldoztam értük, és az életem nem volt üres, az életemnek volt valami tartalma.

JACK Minden emberi lény igénye, hogy történeteket halljon, és egy meglehetősen önhitt gazember, akit az iskolából ismertem, még azt is hozzátette, hogy a történetek jószerivel „éppolyan szükségesek, mint az étel”. Menyire *gyűlöltem* ezt. De hát tudjátok, hogy ez azért igaz? Ha az emberek nem álmodnak éjszaka, megbolondulnak, és napról napra is történetekre van szükségük – ez ilyen egyszerű. Hát persze néhányan pletykákból szeretik megszerezni a történeteiket, és néhányan regényekből vagy színdarabokból szeretik ezeket megszerezni, de én személyesen mindig is az újságokat szerettem a legjobban. A történetek az újságokban rövidek, változatosak, és időről időre olyanokról is olvashatsz bennük, akiket ismersz – hirtelen felbukkan egy barát, egy ismerős. Észrevettétek már valaha, ahogy az emberek egyre azt kérdezik, mintha minden alkalommal új és új választ kaphatnának rá, hogy „Ez hogyan történhetett meg?!”; „Az hogyan történhetett meg?!”; „De hiszen ez lehetetlen!”. És így tovább. Mégis, a válasz ezekre a kérdésekre jószerivel mindig ugyanaz. Egy perce Istent említettem, emlékeztek? Nos, mindez azt juttatta eszembe, amit egy régi ismerősöm mondott mindig, amikor az emberek ilyesmikről beszéltek. Ő mindig azt mondta: „Isten nincs a Mennysországaiban. Ez a világ pedig nincs rendben.” Aha-ha-ha-ha – aha-ha-ha-ha. De nekem, látjátok – nos, nekem mindig úgy tűnt, hogy erről neki pontos elképzelése van. Mindig azt gondoltam, de tényleg, hogy ez remek megfogalmazás volt.

De leszállhatnánk végre arról az unalmas témáról, ami én vagyok? *Én* nem vagyok érdekes. Engem le lehet írni körülbelül tíz szóval: egy valamikori angol irodalom szakos diák, aki... aki... aki azóta csak hanyatlott. Ha-ha-ha-ha-ha-ha! Ha-ha-ha-ha! Az Isten szerelmére. Az Isten szerelmére – nem. Most, komolyan – becsszavamra –,

felejtünk el engem, és beszéljünk valakiről, aki végtére is *érdekes* – beszéljünk valakiről, akit mindannyian *tisztelhetünk!* –, ez igazán élvezetes volna. Más szóval – igen – beszéljünk végre – Howardról!

De – hm – ah – err-hrrr – mm-hmm – err – most mit is mondhatnék erről a lebilincselő témáról? Hogyan is kezdjek beszélni nektek erről a jelentőségteljes emberről, aki mindig olyan érzékenyen reagált a legobskúrabb költeményekre is – akárcsak a megalázottak és megszorítottak jajkiáltásaira, néha voltaképpen ugyanabban a pillanatban, és mindezt anélkül, hogy felállna a reggelijétől? Úgy értem, ha Howardról kezdenék beszélni, mivel is kezdjem? Mi lenne a legelső dolog, amit mondanom kellene róla? Valójában inkább több *különféle* dolgot kellene mondanom *egy időben*, mert hát, látjátok, ő olyan rendkívüli volt, olyan sokféleképpen volt az. De hát ez lehetetlen. Akkor meg mit tehetek? Jaj, mi az ördögöt – nyugodjunk meg – *valahol* el kell kezdenem – így – nos – rendben – megpróbálom először is bemutatni Howard egyik legkülönlegesebb tulajdonságát – nos, minek is nevezük – az ő képességét – a lenézésre. Igen. Jó. Minden rendben. Szóval, „Howard Képessége a Lenézésre”. Nos, voltaképpen, persze, ez valójában egy terjedelmes monográfia tárgya lehetne, amit csak vázolni tudok, tudjátok, egy felületes skiccben, de csakugyan ez a legjobb *kiindulópont*, mert Howard képessége a lenézésre olyan – nos – hihetetlenül tág volt. Voltaképpen a földön jószerivel mindenkinek jutott belőle. Hát nem csodálatos?

HOWARD (*Judyhoz*) Rendben van, kedvesem. Fogd csak meg a kezem egy pillanatra.

JACK Egy apostol, látjátok, az egyetemes szereteté, aki minden egyes napján mégiscsak „a megvetés szárnyán” száll keresztül, ahogy valakit egykor egy tréfamester jellemzett. Ez aztán emlékezetes volt, csakugyan.

HOWARD (*Judyhoz és Jackhez*) Istenem, nevetnem kellett, amikor hallottam, hogy Tom mit mondott a rádióban – ha-ha-ha –, tényleg nevettem.

JACK Csodálatos volt, ahogy mindnyájunkat bele tudott vonni. Rövidesen mindannyian nevtünk.

Mindannyian nevetnek

HOWARD Fecsegett, fecsegett, persze – Eddie-nek! –, és akkor hirtelen – Eddie meglepetésére – ismét felvázolta az ő híres nézeteit a „moralitásról” – aha-ha-ha!

JACK Az ő lenézése persze megalapozott volt. Úgy értem, az évek alatt mindezt meg kellett értenem – és minden évben, mondhatni, egy kicsivel többet – szegény Howardról, mert feltételezem, hogy vele minden lehetséges módon csakugyan félelmetesen rosszul bántak. Hogyne lett volna ez éppenséggel felháborító! Tudjátok, egy hónapra rá, hogy a kedvenc kis teázóját egyszer csak bezárták a parkban, hát nem kivágják kedvenc kis ligetét is! És ez csak egy példa. Természetes hát, hogy dühös ember lett belőle!

HOWARD (*Judyhoz és Jackhez*) Úgyhogy Eddie azonnal nagyon, nagyon elkomorult. Ő, igen, elkomorult, tudjátok, már amilyen ilyenkor lenni szokott. Az ajkait valamiképpen – beszívta – így – tudod? – a hangja pedig egyfajta „er, er, er” – hi-hi-hi...

Mindannyian nevetnek

JACK (*a közönséghez*) Mármost az egyik probléma *Judyval* az volt, sajnos meg kell mondanom, hogy elzárkózott attól, hogy az apja jelenlétében ruhát viseljen, amit én, mint a férje, mégiscsak mindig valahogy nyugtalanító-nak találtam. Úgy értem, az ő otthoni szokásos viselete egy meglehetősen kopott, egérrágta öreg nadrág volt, meg valamiféle égővörös rúzs és egy szépen megmunkált karkötő. A nadrág és a rúzs soha nem változott, de bizonyos alkalmakkal megfeledezett a karkötőről. Úgy is mondhatnám, hogy alkalmadtán bizony topless volt. Jó, jó, most azt gondolhatjátok, hogy prűd vagyok, de az egyik legfőbb oka annak, hogy ez zavart engem, őszintén szólva, éppen az volt, hogy Howard persze mindig hálóruhában közlekedett, meg háziköntösben, ami pedig azt jelentette, hogy általában én voltam egyedül felöltözve. Úgy értem, ez kicsit tisztességtelen volt – nem gondoljátok? Én voltam az, aki nem érezte magát odaillőnek. Nem éreztem helyénvalónak, hogy fel vagyok öltözve! Ha-ha-ha...

JUDY (*a közönséghez*) Elmesélem, hogy a legelső alkalmakkal miként találkoztam a mi országunk rendkívül szórakoztató és rendkívül hosszú életű Elnökével? Körülbelül hatéves voltam, és a nevelőnőmmel boldogan sétáltam keresztül a parkon, minden pillanatban leszaladva a sétányról, hogy egy mókus vagy madár nyomába eredjek, és egyszer csak szembetalálkoztunk az Elnökkel, aki ugyancsak a parkban sétált hatalmas kíséretével. Azokban a napokban, érthető okból, erősen őrizték. Nos, amint összetalálkoztunk, ő hátraszaladt énfelem, egész csapata zavartan a nyomában, és akkor egészen odajött hozzám, és valamiképpen úgy csinált, mint egy macska, felemelte a két kezét a füléig, mintha mancsai volnának, és dorombolni meg nyivákolni kezdett, utána meg hangosan felnevetett, és azt mondta, hogy „Most pedig tolmácsold apádnak a legjobb kívánságaimat! Ne feledd – a legjobb kívánságaimat!” És akkor ismét nevetett, és mind elmentek.

Szóval ki tudná itt megmondani, hogy mi a különbség költészet és próza között? Meg tudja valaki mondani? Nos – hm – a költemény olyan rövid sorokban van írva! Nem ez a különbség? Nos, rendben, mondjuk, hogy ez. De hát azt meg tudjátok-e mondani, hogy a sorok hossza miképpen tudja befolyásolni a szavak jelentését? Számít-e valamit a szavaknak, hogy milyen hosszú az a sor, amit alkotnak? De hát végül is ez a meghatározhatatlan különbség szerintem nagyon is határozott következményekkel járt az *én életemben* az évek során. Tudjátok, gyakran gondoltam Apának arra a részeg barátjára, aki valamiféle partin hozzám hajolt, undorítóan, lehettem tíz- vagy tizenegy éves, és azt mondta: „Igen, ez egy csoda, valóban, hogy ő létezhet, ez elképesztően jelentős, hogy apád egyáltalán létezhet!” Nos, azt hiszitek, harmincon túl egyáltalán „létezhetne”, ha nem adta volna fel teljes egészében a prózaírást, és nem szenteli magát kizárólag a költészetnek? Ez volt az az irány, amerre a tehetsége fejlődött, de ez egyben azt is jelentette, hogy a bájos kis búnszövetkezet, amelyik országunkat vezette, soha nem olvasta, amit írt, mert akik tagjai közül értettek a versekhez, kétségkívül csak Apa saját apja volt, és maga a mi játékos kedvű Elnökünk, aki pedig a valamikori harcostársa, az én rémséges nagyapám iránti tiszteletből nyilván úgy határozott, hogy átsiklik fölötte.

JACK Azokban a kezdeti napokban, amikor még csak ismerkedtünk egymással, órákon át beszélgettünk teázás közben hármásban, néha késő éjszakáig, és én természetesen el voltam kápráztatva. Egész addigi életemben nem találkoztam senkivel, aki olyan lett volna, mint Howard. Beszélte mindenféle emberekről és eseményekről, és előadta a nézeteit, és én ott ültem, elbűvölten. HOWARD Ó, és akkor *hangosra* csavartam a rádió gombját. Nem akartam elmulasztani egyetlen szót sem! Hi-hi – tudátok, hogy a „moralitás” volt Eddie kedvenc témája? Ó, igen, *imád* beszélni róla. *Olyannyira* élvezetesnek találja. Tudjátok, a „moralitás” Eddie-nek olyan – milyen is? – mint – mi? – tudjátok – mint valamiféle szörnyen értékes régi váza, valami szörnyen értékes régi váza, amit törülközőkbe csomagolva őriz mélyen a szekrényében. Persze, be kell ismerni, van ebben a vázában némi törmelék, és hát tényleg, ha veszed a fáradságot, és megnézed, bizony meglehetősen randa, meg hát túl nehéz is ahhoz, hogy egyáltalán fel lehessen emelni, ami pedig a stílusát illeti, persze nem illik semmihez a házbán. Szóval, hát, tudjátok, használhatatlan, egyáltalán semmiféle szerepe nincs az életében – de naponta tízszer azért fel kell ordítania: „Ó, igen, az az urna, az az enyém, az az én legdrágább kincsem!”

JACK Jaj, Howard, most, tényleg, ez...

HOWARD No mármost Tom számára persze mindez nagyszerű alkalom arra, hogy ismét éreztethesse, igen, hogy én felsőbbrendű vagyok. Tudjátok, Tom számára végső soron minden más emberi lény közömbös. Ott pusztulhatsz el lassú agóniában a szeme előtt, és ez egy cseppet sem zavarná Tomot. De szereti a moralitást, mert az azt jelenti, hogy elmondhatja, hogy a többi ember rettenetes, tudjátok, amit tettek, az rossz, ezért ők alacsonyabb rendűek, megvetendők. Másfelől én azonban azt tettem, ami helyes, látjátok, mennyivel felsőbbrendű vagyok.

JUDY (*a közönséghez*) Apa legjobb prózája, mindig úgy gondoltam, *Az ellenség* című esszéje volt. Tudjátok, igazán senki sem képes így írni huszonöt év fölött, ezer okból, és ő egészen *biztosan* soha nem írt volna így – annyira közvetlenül személyes volt: ahogyan a szüleiéről írt, a házról, a folyosókról, a szobrokról – és az a merő érzékiség, amivel azt a fiatal nőt írta le, akivel a parkban találkozott – azzal a meglehetősen vad humorral együtt, amivel azt a folyamatot ábrázolja, ahogy végül felvitte magához... és azután annak a bekezdésnek az ereje, amelyben lassan rájön, hogy ez a fiatal nő voltaképpen ki és mi. Végül azonban a vele töltött órák azon az éjszakán megváltoztathatták az életét.

JACK (*Howardhoz*) De igazán, Howard, amikor Tomról beszélsz – nem gondolod, hogy Tom azért kicsivel mégis felsőbbrendű? Úgy értem, tett néhány bátor dolgot fontos pillanatokban – szemben például olyasvalakivel, tudod, mint Martin.

HOWARD Ó, valóban? Szemben olyasvalakivel, mint Martin, úgy gondolod?

JACK Hát, Martin igencsak gyáván viselkedett. Tom kimondott dolgokat, amíg Martin csendben maradt, hogy menteni próbálja magát.

HOWARD De látod, most megítélsz más emberi lényeket. Vagy nem? Jack?

JACK Nos, igen, én...

HOWARD Ez az a dolog, amivel én nem tudok mit kez-

deni. Mert te valójában azt mondd – valójában azt mondd, hogy Tom úgy viselkedett, ahogy viselkednie kellett, míg Martin nem. Martinnak másként kellett volna viselkednie, mint ahogyan mégis viselkedett. Így azt sugallod – mit is? –, hogy azt gondolod, te másként viselkedtél volna, ha *te* lettél volna Martin helyében?

JACK Nem, nem mondom, hogy másként – lehet, hogy ha lettem volna, akkor, nem tudom – de nem ez a lényeg.

HOWARD Nem?

JACK Nem – én –

JUDY Valójában azt akarja mondani...

JACK Úgy értem, én egyszerűen csak azt mondom, hogy Martin jobban is viselkedhetett volna.

HOWARD De látod, ez az a pont, ahol én elveszítem a fonalat. Mert úgy értem, ha te vagy Martin, vagy valaki más volna Martin, aki Martin életét élte, Martin élményeivel együtt, akkor miért is ne láttak volna mindent pontosan úgy, ahogy Martin látta, és viselkedtek volna ennek megfelelően? És ebben az esetben mi értelme annak, hogy elítéljük Martint? Mert ha egyszer nem lehetett más, mint aki volt – és mert az *volt*, aki volt, a dolgokat tehát pont úgy látta, ahogy látta, és azt tette, amit tett.

Vagyis amíg azzal foglalkozol, hogy embereket magasztalj vagy elítélj, megmondva, hogy ki a jobb és ki a rosszabb – addig a figyelmed egészen *elfordul* a téged körülvevő emberi szenvedéstől és attól a rendkívül bonyolult, nehezen megválaszolható kérdéstől, hogy mitől is van mindez. Úgy értem, ahelyett, hogy elítéled Martint vagy bárki mást, nem lenne fontosabb megpróbálni *megérteni* különféle dolgokat? Például megérteni azt, hogy a világban vagy egy ember életében milyen körülmények vezethetnek oda, hogy úgy viselkedjenek, ahogy Martin viselkedett? Melyek azok a körülmények a világban, amelyek ide vezetnek? És hogyan jelennek meg? Szerintem ez az egész ítélezés, ez az egész elmarasztalás, hogy ki felsőbbrendű, ki alacsonyabb rendű, hogy „Nekem volt igazam”, meg minden ilyesmi, nem túlzottan célravezető azoknak az embereknek a számára, akik a legkülönbélebb borzalmak áldozatául esnek, míg te azzal töltöd az idődet, hogy efféléken vitatkozol.

JUDY (*a közönséghez*) Mindig szerettem, ahogy Apa esszéjében azokról az emberekről írt, akiket „mocsokzabálónak” nevezett, azokról az emberekről, akik tényleg eszik a szemetet, és akkor ez a különös fiatal nő kidugja a fejét a szemétből, hogy vezesse őket. Mint ahogy már Apa előtt is sokakkal történt, a szerelem és a testi vágy vezette el az új eszmékhez, egy vadonatúj meggyőződéshez; hirtelen úgy érezte, neki is köze lett országunk szegényeihez, még azokhoz a lázadókhöz is, akik értük küzdöttek. Megmutatta nekünk azokat a pillanatok, amikor az erotikus vonzalom gyengéden átszövődött a szívében a szegények iránti együttérzéssel, ami többé soha nem apadt... És szerettem, ahogy leírta a fiatal nőt, ahogy ott ült a szülei kanapéján, furcsán kucorogva.

JUDY és HOWARD (*hangosan olvasva*) „Itta a teáját a nagymamám – virágoktól sárga – csészéjéből”...

HOWARD (*olvas*) „...keze százfélé cikázik – a kérdéseimre udvariasan, halkán felelt. De amikor halkán beszélt is, a hangja olyan kemény volt, mint a drót, a drót, amivel gondosan körülfonta az egyszerű szavakat, amiket kimondott. Hogyan is tudná a magamfajta akár csak elképzelni is azt az életet, amit ő élt? Nincs biztonság. Nincs remény. Nincs menedék. Nincsenek fák. Teljesen

sík vidék, a végtelenbe nyúlva. Fut a fény elől, de mindenütt ott a fény. Amikor esett az eső, beleverte őket a földbe, nem volt hova menniük, feküdtek a sárban. »Így vándoroltunk, jószerivel éveken át«, mondta. Az ő csodálatos bőre, még az arca is – leégye, összekarcolva, mint a föld, amelyen aludtak.»

JUDY Valamilyen okból – így született – megvolt ez a fura képessége – igencsak szokatlan képesség az ő helyzetében –, hogy bárkinek olvasni tudott az arcáról, könnyedén olvasott, és meglátta rajta az értelem jelét. Úgyhogy már fiatal korától egyre csak azon csodálkozott, hogy bizonyos emberek – akik *nem* az ő világából jöttek – szisztematikusan a mocsokzabálásra kényszerültek, és emiatt távol maradtak a Schubert-daloktól.

HOWARD (*olvas*) „Miután elment, egyedül maradtam a hálószobámban, a földön fekve, megrémített a saját zokogásom ereje. Tehát ez volt »az ellenség«. És már semmi mást nem akartam az egész világon, csak azt, hogy segítsék neki. Hangosan kimondtam: »Bármit kész vagyok megtenni, bármit.« De amint kimondtam ezeket a szavakat, reszkettem a félelemtől, mint a mesebeli vak lány.»

JACK (*a közönséghez*) Sokan azt hiszik, hogy engem Howard írása nyűgözött le, hogy én Howardnak mindig valamiféle csodálója voltam. Ez egyszerűen képtelenség. Tudjátok, zavaros fiatalember voltam. Néhányadmagammal sétálgattam egy délután egy meglehetősen drága ruhaboltban, pizsamát akartam vásárolni. És akkor arra felé jött Judy, ugyancsak vásárolt, és valaki bemutatott minket egymásnak, és akkor megtörtént az – tudjátok, amire az emberek azt a meglehetősen rémületes kifejezést alkalmazzák, hogy „pillantásuk egymásba fonódott”. És azután Judy továbbment, míg engem hatalmas kerített az a meglehetősen eleven elképzelés, hogy ő meg én, mindketten pizsamákat próbálgatunk, így levettem a ruhámat, és mintha csak valamiféle tévedésből tenném, elkalandoztam az ő kis fülkéjébe. És néhány héttel később ismét belefutottam, késő éjjel a parkban, a tónál, annál a kis sétánynál, ahol a fákról azok a hatalmas papírlampionok lógnak. És akkor éppenséggel ő vitt fel engem magához, és találkoztam Howarddal. Találkoztam vele, beszélgettünk, meglehetősen jól szót értettünk. De hát Istenem, egyetlen pillanatra még csak meg sem kísértett, hogy Howard tanítványává váljak. Legfeljebb szemlélődő voltam. Egy nagyon jó pillanatban, még egy *nagyon* jó pillanatban is legfeljebb valamiféle holdudvarnak neveztem volna magam, egyáltalán, ha bárminek is nevezni kellene magam. Az az egész dolog, hogy az ember egy másik emberi lény bámulatába révedjen – gondosan ügyeljen arra, ahogy a nagy ember arcán átfutnak különféle hangulatai, érzései –, nos, mindez inkább azoknak a kékharisnyáknak volt szörnyen vonzó, akik mindig körülötte lebzseltek, vagy a sötét kabátos, komoly fiatalembereknek, de Isten a tanúm, számomra egy cseppet sem.

Persze, hogy Howard *jelentőségteljes* volt, hogyne. Ki tagadná? Nyilván jelentős dolog volt meghozni mindazokat a *döntéseket*, amiket ő meghozott: hogy mindig zöldbe és kékbe öltözött, és nem vörösbe vagy szürkébe; hogy ismerte a sumerokat, és nem ismerte az asszírokat. Persze, mindez nagyszerű volt. Bár ha éppenséggel gondolkodni kezdte róla, akkor valamiként, csakugyan, meglehetősen önkényesnek tűnhetett mindez. Miért a kékek inkább, mint, mondjuk, a vörösek? Úgy értem, erre nem

kaptam feleletet. Mindennap elmondtam magamnak, tudjátok, hogy jaj, hát ő olyan sokat elért, én pedig semmit nem értem el, úgyhogy én arra sem vagyok méltó, hogy a cipőfűzőjét megoldjam. De mégsem szabadulhattam attól az érzéstől – az mégis zavart, hogy mindazok a csodálatra méltó döntések, amelyek Howardot valamiként meghatározták, végső soron egyfajta értelmetlenségen alapultak.

De persze irigyeltem őt. Miről beszéltek? Irigyeltem az egész bandájukat – mind a vén kibírhatatlanokat –, Bobot, Arthurt, az egész csapatot. És Howardot? Hogyne. Fel sem merült, egyáltalán, hogy ne irigyeljem Howardot. Egyáltalán nem merült fel. Felejtjük el az írását – egyszerűen azért irigyeltem, ahogyan olvasni tudott. Olyan könnyed volt, olyan elegáns. Ahogyan én figyeltem fel egy cikkre a zöldbabfőzés újabb lehetőségeit illetően, úgy figyelt fel ő egy verseskötetre John Donne-tól. Vagyis elég okos voltam ahhoz, hogy tudjam, hogy John Donne valami szörnyen élvezeteset jelent – csak ahhoz nem voltam elég okos, hogy valójában élvezzem is. Kész lettem volna, hogy mondani szokás, ennek szentelni az egész életemet, azt hiszem, de mégsem tudtam megközelíteni a nagy írókat. Napról napra, évről évre olvastam és olvastam őket, de mégis mindig távolinak tűntek. Nem én akartam így. Mégis, így volt. Kívül tartottak, távol tartottak engem ettől az egésztől. Howardot azonban mindjárt magukhoz engedték. Kerülj beljebb, mondták. Itt vagyunk. Gyere, beszéljessünk, legyél velünk. Éppen itt vagyunk. Howard fel sem tudta fogni egyáltalán, mi a probléma mivelünk, szegény halandókkal. Hogyan is tudta volna, ugye. De tudjátok mit? – Én azért mindig úgy éreztem, hogy a megértés küszöbén vagyok. Úgy éreztem, ha csak tanulhattam volna. Kész voltam a tanulásra. Bármilyen megaláztatásra készen lettem volna, hogy tanuljak, de tényleg. De ő nem tanított engem. Egyikük sem. Howard, Judy, Bob, Arthur – a versolvasók. HOWARD Tudjátok, Jack végső soron egyáltalán nem volt rossz ember. Én pusztán olykor kissé felszínesnek találtam. Egy kicsit felszínesnek, egy kicsit lustának. Tudjátok, lusta volt. Voltaképpen olyan lusta volt, hogy a kedvenc ételei – és ezt nem én találom ki, hanem elég gondosan megfigyeltem – leves volt, rizottó, tört krumpli és fagylalt. Nem túlzok!

JACK Istenem, milyen élvezettel figyeltem Howard reakcióit, amikor Judy és én járnunk kezdünk, én tehát fel-feltüneztem náluk. Tudjátok, maga a gondolat, hogy Judy és én egyedül maradhatunk, olyan rémülettel töltötte el Howardot, hogy éppenséggel mindig a nyomunkban volt valamiként, szobáról szobára, anélkül, hogy felfogná, mit is csinál. Úgy értem, egy időben szó szerint, órákon át ott araszolgatott és mászkált körülötünk, mint egy furcsa állat, arcára ráfagyott szörnyűséges kis mosolya. Ebben az időben véletlenül néhány utcával odébb laktam – egy kis lakásom volt az egyik nevezetes, rettenetes, henger alakú felhőkarcolóban –, és Judy meg én az estét elég gyakran töltöttük az én viharverte ágyamban, egy vagy két üveg ezzel-azzal, azután persze megéheztünk, és mivel nálam soha nem volt semmi ehető, felkeltünk, valami ruhát húztunk magunkra, és nagy csendben beosontunk Howard házába, hogy megrohazzuk a hűtőszekrényt. Judy arca égővörös volt, folyamatosan kitört belőle az a furcsa hisztérikus nevetés, ami akkoriban kerítette hatalmába, félig-meddig megpróbálta elfojtani, amikor Howard feltűnt papucsában,

sajátos félmosolyával, és nyilvánvaló volt, hogy egész viselkedésünket egyszerűen és közönségesen obszcénak találja. Ha-ha-ha! Persze ami komikus volt benne, az mindössze annyi, amit én tudtam, de Howard nem, hogy én egyáltalán nem voltam jó szerető! Istenem, dehogyan – voltaképpen rettenetes voltam! Ha-ha-ha! Nem tudtam uralkodni a reakcióimon. Mindig az egyik évfolyamtársamra, Jorgéra gondoltam, akinek egy szelídített makija volt, pórázon vezette, az pedig vagy váratlanul felugrált az emberekre, vagy moccsanatlanul lefeküdt valami forgalmas helyen, és láttam magam előtt Jorge szabadkozó arckifejezését és gesztusait. Akárhogyan is, tudjátok, a nők mindig azt mondták, hogy „nem vagy érzékeny, nagyon is darabos vagy, ahogyan egy női testhez közelítesz, egyszerűen rossz”. Egyikük úgy fogalmazott, hogy „a birkózás mégsem a legjobb minta, mi lenne, tudod, ha valami mással próbálkoznál”. De Judy abszolúte semmit sem tudott a szexről, úgyhogy nem bánta. Számára minden nagyszerűnek tűnt. Főlösképpen hozzátenni, hogy soha nem szóltam neki: „Jézusom, ha neked jó velem, hát próbálj ki egyszer egy olyan férfit, aki csakugyan érti a dolgot.” Szörnyen boldog volt. Éveket töltöttünk így, valójában szinte ott laktunk Howard házában, és ez nem is volt annyira rémes, de azután minden sokkal jobb lett, amikor végre a saját kis lakásunkba költöztünk – a városnak Howardéval éppen ellenkező felében! Áprilisban költöztünk be, és volt egy kis ablakunk, amelyen a kinti fáról szinte benőttek a levelek a szobába, a legérzékibb, legellenállhatatlanabb, legkéjesebb módon, és Judy meg én valamiként egészen egybefonódtunk, minden reggel csak mi ketten ébredtünk – csodálatos idő volt ez. Nos, hozzá kell tennem, hogy ez csak rövid közjáték lehetett. Uramisten – térjünk vissza a földre! Howard egészsége végül is nem volt rendben. Vagyis hát nagyon beteg volt, erőteljesen *gyengélkedett* – hogyan is lehetett volna azt várni tőle, hogy egyedül éljen, anélkül, hogy Judy és én mindjárt ott volnánk a szomszéd szobában! És hát mit is érhetett a mi boldogságunk, ahhoz képest, hogy ő milyen komolyan volt beteg? *Annyira beteg* volt – a baj csak az volt, hogy senki soha nem tudta pontosan megmondani, mi volt a betegsége, hogy pontosan mi is volt a baja. Az biztos, hogy volt néhány rettenetes jó napja, ahhoz képest, hogy mennyire beteg volt. Azok például, akik akkor látták őt, amikor a fahasábokat hordta fel a garázsból a házba, aligha felejtik el ezt valaha is: fel és le a felhajtón, fel és le a felhajtón, arcáról ömlik az izzadság, segítségünket durván elhárítja, sárgán fénylő szemekkel, mint egy farkas... Azokban az években csak akkor tudtam végre elcipelni Judyt Howardtól, tudjátok, amikor elutaztunk, amikor elmentünk valamilyen nyomorult vidékre, amit Judy szeretett – az egyik rettenetes helyre, valamiféle trópusi rémálom-zónába –, és azok az utak igazán nagyszerűek voltak, mert nem számított, hogy Judy milyen szomorúnak vagy búbanatosnak tűnt az indulás előtt – szóval, tudjátok, csak mutass neki egy pástort vagy néhány juhot, és máris felvillanyozódik.

JUDY De mindaz, amit Apa huszonévesen kimondott, nem volt visszavonható. Nem tűnt el. Következményei persze várathattak magukra – felfüggesztve –, de nem örökre. A mi szeretett vezetőink természetesen vonakodtak attól, hogy egyikük önfejű fiával szemben bármiféle módon barátságatlannak tűnjenek, de ez nem jelentette azt, hogy ne olvasták volna azt a kis esszékö-

tetet, amelynek narancssárga gerincét olyan jól ismertük, vagy hogy azt valaha is elfelednék. Soha, senki. Mindenki tudta, hogy a történetnek nincs vége. Úgyhogy az emberek néha elég idegesek voltak Apa körül. Néhányan attól is óvakodtak, hogy találkozzanak vele – látni lehetett, amint a feszültség eltölti arcvonásait –, míg voltak mások, akikkel naponta találkozott, de a szorongás valahogyan mégsem csökkent, sőt, inkább növekedett. Én persze Joanra gondolok, igen, elsősorban órá. Tudjátok, Apa barátai közül mindig Joant szerettem a legjobban – „a Rágcsálót”, ahogy neveztük, mert sovány volt és ősz, illetve ahogy egyszer Apa mondta, olyan, mint egy szövet, amivel az ezüstöt fényesítik. Szerettem Joant, bár kissé gyenge volt. Hangos volt, és vicces és vad, amikor velünk, gyerekekkel hancúrozott – a barátaim mindig könyörögtek neki, hogy játsszon velünk –, míg csendben volt a felnőttek között. Apa jelentett számámra mindent – egy napon mégis összeomlott. Emlékszem Apa arcára, ahogy tudatta velem. „Joan elmegy” – mondta. Elment, hogy egy külvárosban éljen, lent a víznél, és soha többé ne jöjjön vissza.

JACK *(a közönséghez)* De majdnem ugyanakkor, amikor visszahurcolkodtunk Howard házába – éppen az esős évszak kezdete volt –, történni kezdtek a dolgok. És az az egész szörnyű év lassan feltárult.

HOWARD *(Judyhoz)* Segíts egy kicsit, drágám, gyere ide, kérlek...

JUDY Mi a baj, Apa?

HOWARD Mi?

JUDY Hogy vagy – mi van?

HOWARD *(a közönséghez)* A hányinger újabb hulláma csapott át rajtam, imádkozom a halálért, minden sötét, minden – rettenetes. Borzalmas hangok. Beszélnem kell Judyval – nagyon fontos... *(Judyhoz)* Mit hoztál?

JUDY Bob itt hagyta neked a könyvét.

HOWARD Nagyszerű. Igen – ez káprázatos... *(Elérkezésként nyúlten fullad el a hangja)*

JUDY Apu...

HOWARD Ez egy épület rajza, amelyik... *(Valamit hall)*

Te is hallottad? Istenem, mi volt ez? – Van egy kis műzli?

JUDY Nincs, Apu.

JACK *(a közönséghez)* Az a kő volt először, keresztül Howard ablakán. Ki dobta be? Mit jelentett? Valószínűleg semmit, de voltaképpen nem lehetett tudni. És aztán az én bajom kezdődött – tudjátok, elmeproblémák, vagy hogyan is nevezzük. Azt sem tudom, hogy mondjam el a történetet, vagy hát hol is kezdjem – úgy értem, az elmetüneteket – nehezen megragadható dolgok ezek – ugyebár? De hát végül is az történt, hogy nem sokkal a kódolás után, egy napon eljött egy pillanat, amikor azt mondtam magamban, nos, hát ezt az éjszakát ettől a háztól távol fogom tölteni, így hát becsomagoltam egy kis bőröndbe, és elmentem, hogy egymagamban éjszakázzak egy nagy szállodában, egy kisvárosban, körülbelül háromórányi vonatútra. Szóval késő éjszaka, ahogy fekszem a kis ágyamon a hotelszobámban, és egy verseskötetet olvasok az egyik legjelesebb szerzőnkől, egészen hirtelen a falon keresztül zajokat hallok a szomszéd szobából, egy pár kezd el viháncolni a szomszéd szobában, nevetgélni kezdenek, és amíg nevetgélnek, csókolózásba kezdenek, és közben körös-körül mozognak a szobában, feldöntve különféle tárgyakat. Hát hirtelen felültem az ágyamban,

és tudtam, hogy nagyon gyorsan, voltaképpen azonnal el kell döntenem, mit is tegyek, mit is tegyek, tegyek-erőfeszítéseket, hogy folytassam az olvasást, vagy figyeljek inkább a szomszédban a párra, mondjuk úgy, hogy közben az egyik kezem olykor véletlenül meg-megérinti a farkamat? Nem maradt idő a gondolkodásra – a pár a szomszédban abbahagyta a nevetést, halkán hörögtek, valamiféle meleg hálával telten –, úgyhogy csendben lettem a könyvet az éjjeliszekrényre. És miután a pár befejezte a szeretkezést – és ez elég sokáig tartott –, elaludtak, de én nem alhattam. Kinyújtottam a kezem az éjjeliszekrényen a könyv felé, de azután arra gondoltam, álljunk csak meg – csakugyan vissza akarok térni a könyv olvasásához? Nem olvasnám valójában szívesebben azt az újságot, amit a hallban vásároltam, a különféle történetekkel azokról az egészséges, kispörtölt, meglehetősen fiatal színésznőkről? Úgyhogy egy ideig ezt a lebilincselő újságot olvastam, de még mindig nem tudtam elaludni, így még egyszer kinyúltam a könyvért, de ahogy nyúltam érte, a figyelmemet az ágy végénél egy üres arc vonta magára, amely várakozóan nézett az enyémbe, ismerős keretbe foglalt képernyő, benne pedig színek, dalok, szereplők, részegség, szerelem – szépség. És ahogy ott ültem a sötétben, és órákon keresztül néztem a képernyőt, arra gondoltam magamban, igen, egy ponton nem kellene különbséget tennünk – ugyebár? Úgy értem, már bocsánatot kérek, de nem kellene különbséget tenni azok között a hazugságok között, amiket kimondunk, hogy egyfelől „én szeretem a költészetet”, „én szeretem Rembrandtot” – és persze fontos ilyesmiket mondani, mert, ugyebár, ha nem mondom, akkor egyszerűen állatkertbe való vagy, valami üres dolog leszel akkor, semmi több csakugyan, mint egy nagy léggömb, egy jókora példány, szájjal, nemi szervvel, mancsokkal és egy segglukkal – de attól ezek még hazugságok, ezek hazugságok –, másfelől pedig ott vannak azok az igaz dolgok, mint hogy „ezt a nagyon kellemes képernyőt nézem éppen, nézem és élvezem”?

Bizony visszajöttem Howard házába, és teltek a napok, és teltek a hetek, és én valahogy ködbe veszttem. Idegesen gondolkodtam egy csomó mindenről, sokat töprengtem arról is, mi a személyiség. A személyiség. A személyiség. Vagy ahogyan ezt belülről nevezzük, az „én”, tudjátok – ez a különös kis dolog, ami mindenkinek van, ez a fura, apró szerv, amit a sebészek sem érinthetnek meg. Emlékszem, amikor nagyfiúként olyan könyveket olvastam, amelyekben bizonyos izgalmas testrészekről szóltak, amelyek „bőkezűen el vannak látva idegvégződésekkel”, és most azon töprengtem, vajon a személyiség is idetartozik? Egészében azt gondoltam, hogy nem. Valószínűleg egyáltalán nincs idegvégződése. Akárhogyan is, ebben a különleges állapotban száguldozott és pörgött az eszem, és egy délután ott találtam magam, amint fel-alá járok Howard nappalijában, ahogy gyakran tettem efféle délutánokon, járkálva és töprengve azon gondolkodtam, hogy én valahogy mindig is így közlekedtem, ezzel a rendkívül görnyedt tartással, a fejemet a padló felé lógatva, és hirtelen megkérdeztem magamtól, hogy miért is van ez így éppen. Azért, mert a fejem túlzottan nehéz, mert egyszerűen túlzottan tele van töltve a sok mindennel, meglehetősen hatalmas rekeszekkel, bőröndökkel és értéktelen hulladékkal?

És akkor azt kérdeztem magamtól, hogy mi is van azzal a zajjal, amit egyre hallok, azzal az elviselhetetlen zajjal, ami valahonnan belülről ered a fejből. És hirtelen rádöbentem, hogy akárcsak egy énekes, aki zongorán vagy gitáron kíséri magát, én az életemet kísérem valamiféle végtelen belső locsogással, egy végtelen zajongással vagy mormolással – különféle rémes *híradások* és vélemények belső mormolásával, az önbizalom kifejezésének buta arpeggióival... „Igen, ezt teszem, ezt teszem, és ez a leghelyesebb dolog, amit most tenni lehet, mert mor-mor, mor-mor, mor-mor, és ez a helyes, mert mor-mor, mor-mor, mor-mor...” Mindazokra az őszinte töprengésekre gondoltam, amelyek a jövőre vonatkoztak, a *terveimre*, tudjátok, és mindazokra a végleges következtetésekre, amelyekkel naponta tekintetem a múltam eseményeire – az „emlékeimre”, ahogy nevezzük őket, letörölve néhány könnycseppet –, de vajon mindez csakugyan olyan szörnyen értékes volt? Vagy mindez inkább felesleges volt kissé, annak a – gyakran figyelmen kívül hagyott – ténynek a fényében, hogy múlt és jövő voltaképpen nem is létezik? Ott ültem, és reggeltől estig ezen gondolkodtam, hogy mégis, hát hol vannak. *Hol vannak?* Úgy értem, itt nincsenek. És Isten a tanúm, szerintem bizonyos sehol másutt sincsenek. És akkor mit is *jelentene* nekem, ha valaki azt mondaná, hogy a nadrágot, amit viselek, egy velem azonos nevű másik ember viselte „tegnap”, egy ember, aki ezt és ezt tette, vagy hogy ezt „holnap” egy olyan ember viseli majd, aki ezt és ezt fogja csinálni? Mindez egészen pontosan *semmit* nem jelent számomra, mert ezek közül az emberek közül egyik sem létezik.

JUDY Hirtelen megkezdődtek ezek a meglehetősen csendes tüntetések a meglehetősen csendes utcákon, amelyek nyomán néhányan megkérdezték, hogy ezek a felvonulások a szokásosan álságosak – vagy ez alkalommal éppen valódiak volnának? Netán „az ellenség” ébredésének volnánk tanúi, annyi év után? A „mocsokzabálók” finoman felkavarodtak? És bizonyos emberek, akiknek a keze mindenhova elért, hirtelen hírt adtak magukról? Ez csakugyan különös volna, miután olyan régóta közismert volt, hogy efféle emberek többé nincsenek. És ezt követően, talán a fejlemények nyomán, talán nem – hogy egy népszerű, kártyázásból ismert fordulattal éljek –, újabb és újabb kormányzati trükkök következtek. És minden alkalommal, amikor a kormányzat egyik szintjét kinyírták, újabb emberek emelkedtek fölül, akikről semmit nem lehetett tudni. Mindez *kártyajáték* volt, vagy *kártyatrükk*? Az idősebb köztisztviselők, a mocskos disznósorda, amelyiket valamennyire ismertünk, és akiknek fogadásokon még távolról oda is biccentettünk, csendben kicserélődtek egy újabb disznósordával, amelyiket *nem* ismertük – új nemzedék, új színekbe öltözve – a rikító sárgákba és rózsaszínbe és különféle zöldekbe – akik új környékeken laktak, és újfajta ételeket kínáló új éttermekbe is jártak.

JACK Amikor felcseperedtem, volt egy nagybátyám, aki egyre mondogatta nekem: „figyelj csak, mi patkányok vagyunk. Az egész családunk mindig is patkányokból állt, és te, fiam, te is patkány leszel.” Persze mindannyian tudjuk, hogy a patkányok kissé mohók, és talán egy kissé szűk látókörűek is, nyilván azért, mert az arcuk is olyan szűk. Ám a nagybátyám azt is mondta, hogy soha ne szégyelljem, hogy patkány vagyok. „A patkányok

nem rosszak”, mondta, „nem gonoszak vagy kegyetlenek. Egyszerűen teszik, ami a fennmaradásukhoz kell.” Nos, a helyzet az, hogy Howard, tudjátok, szemben a nagybátyámmal, egy egészen másféle gazember volt. Patkánynak született, patkánynak nevelték, de valamilyen elutasította, hogy azzá is váljék. Egyszerűen elutasította. És a helyzet ugyanez volt Bobbal és Arthurral és minden barátjukkal, és persze Judyt úgy nevelték, hogy elhiggye, hogy a legrosszabb dolog a világon, ami egy ember *lehet*, az, hogy patkány. És így ezek az emberek azt hitték magukról, hogy ők csak ártatlan kis teremtmények, szörnyű elnyomásban ebben a patkányvilágban, ebben a világban, ahol a kormány patkányokból áll, ahol a nyers, fennmaradásra törekvő patkányizlés diadalmaskodik mindenütt, és így történt, hogy Howard fővezérüké vált ebben a képzeletbeli patkányellenes háborúban, a háborúban mindaz ellen, amiért a patkányokat felelősnek tartották, attól kezdődően, hogy a szoborkertbe vitatható alakok kerültek a közelmúltban, egészen addig a sajnálatos tényig, hogy nem voltak többé ingyenkonzertek. És vagy tizenöt percre engem is kőzatonának hívtak ebbe a patkányellenes háborúba, ha úgy vesszük. Gondoljátok csak el – szímat –, soha nem kértek arra, hogy csatlakozzam a *tisztikarhoz* – bruhaha, bruhaha – nem lévén a legmegfelelőbb *anyag*, ugye, biztosan megértitek – de hát nem szomorú? – az ő saját veje? De talán alkalmas lehet valamiféle alacsonyrendű, vidám ágyútölteléknek – ha-ha-ha.

Akárhogyan is, ha háborúról és katonákról van szó, akkor, tudjátok, ez az „ellenség” sokat tárgyalt kérdéséhez vezet, és ezzel a kérdéssel csakugyan szembe kell néznünk. Vagyis ha az emberek – idézőjelben – „az ellenségre”, „a mi ellenségeinkre” utalnak, alapvetően arról van szó, amit valaki egykor úgy nevezett, hogy „zabolátlan, csaholó, elszabadult kutyák” – szeretem ezt a kifejezést –, „zabolátlan, csaholó, elszabadult kutyák” – ha-ha-ha –, más szavakkal azok az emberek, akik ott élnek, hogy úgy mondjam, idézőjelben, „a kerítésen túl”, akik ott táboroznak a kerítés másik oldalán, tábortüzeikkel, edényeikkel, pillangócukrukkal, vagy mi a fenéjük van még nekik odaát.

Más szavakkal, ha a világot nézitek, és a világot mint egészet szemlélitek, voltaképpen a benne élő legtöbb ember olyan, akikről meglehetősen idegesen és feszülten azt lehet mondani, bizonyos melodramatikus és csaknem hisztérikus szavakkal, hogy „balsorsúak”, „nyomorultak”, „szerencsétlenek”, „reménytelenek”, „kiszolgáltatottak”, „szegények” – ez utóbbi igazán szimpatikus –, vagy kicsit másként fogalmazva, ezeknek az embereknek, hogy az Isten áldja meg őket, egyszerűen nincs semmiféle lehetőségük, egyáltalán semmi. És ezek a különös emberek – ugyebár, az Isten tudja, miért –, hát ők éppenséggel nem kedvelnek minket. Ők *nem kedvelnek minket*. Egyszerűen nem kedvelnek minket. Úgyhogy nem olyan nehéz megjósolni, mi történik majd egy napon. Megvan a többség: ők, a kisebbség: mi, és az a viszolygás, amit éreznek irántunk, az nagyon, nagyon komoly viszolygás. Ők nagyon, nagyon valóságosak. De most mondok valami nagyon érdekeset az ellenségről, figyeljetelek. Legalábbis ahogy én érzek irántuk. Biztosan ismeritek azt a meglehetősen gonosz és nem túl mély értelmű régi mondást, hogy „az ellenségem ellensége a barátom”. Nos, ami az *én* életfelfogásom szerint

sokkal igazabb, hogy az ellenségem barátja bizonyosan az én ellenségem, amíg, furcsa módon, maguk az ellenségeim náluk sokkal kevésbé zavarnak, sőt különös módon, bizonyos szempontból még némi tiszteletet is ki tudok vívni tőlük.

Van olyan helyzet, hogy azok az emberek, akiket ismersz, és akikkel voltaképpen együtt élsz, *tudatosan elhatározzák*, hogy az ellenségeid barátjává válnak, és ez csakugyan rettenetesen elborzasztó, mert végül is az ellenségeid mindent megtesznek azért, hogy elpusztítsanak, függetlenül attól, hogy éppen hogyan is érzel irántuk – és éppen ez az, ahol minden olyan nagyon nehéz lett Judyval és Howarddal, akik nem kevés fáradtsággal végül olyan borzalmasan elrémültek a lázadó patkányoktól, akiket már láttak beözönlenni mindenhova az ő tökéletes világukba, hogy végül elhatározták, hogy azok az emberek, akiket nekik *kedvelniük* kell, igen, úgy van, éppen azok lesznek, akik afféle terveken töprengenek, hogy miként is lehetne kibelezni minket, vagy más szavakkal, végrehajtani azt a mozdulatot, amit egyik ellenségkedvelő írónk bölcsen úgy fogalmazott, mint a „széptrancsírozók szétrancsírozását”. És végső soron ez vált számomra vérlázítóvá.

Fura módon, azt hiszem – de hát ki is mondhatna bármi bizonyosat ilyesmiről? –, úgy is mondhatnám, hogy a vég kezdetének a kezdete számomra a kedves öreg Howarddal azon az éjszakán következett el, amikor egy korai vacsora után mindannyian ott ültünk – Howard, Judy és a szokásos társaság –, és hirtelen elhatároztuk, hogy megnézünk egy darabot, hogy mindnyájunknak el kellene mennünk, hogy megnézzük az abban az évben hihetetlenül népszerű darabot, *A trójai lovat*, Reginald Longleattól. Az is lehet, hogy rohamszerűen éppen mindannyian heveny szociológiai izgalomba estek, és csak azt akarták látni, hogy mi az a baromság, amit a közönség abban az évben fogyasztott, vagy az Isten tudja, mi. Elképzelhetőnek tartom, hogy azért mentem velük, mert úgy véltem, hogy még éppenséggel tetszhet is nekem a darab, jól érzem majd magam, az Isten őrizzen, lesz egy kellemes estém, vagy valami hasonló képzelenség. Akárhogyan is, az utolsó lehettem a sorban, aki megvette a jegyét, mert a többiek együtt ültek egy csoportban, én pedig egymagam, két sorral előrébb.

Szóval a darab amolyan bájos komédiának ígérkezett, ám az író gyűlölete az emberi faj iránt – vagy úgy is mondhatnám, mindenki iránt, aki nem éppen olyan, mint ő – szivárgott belőle, mint ahogy a vér szivárog egy testekkel teli szekrényből. Volt valami az írásban – valami borzalmasan kínos. Az ember folyamatosan azon ámult, hogy a pokolba választotta a szerző éppen ezeket a szavakat. Egyszerűen nem volt az eszénél, vagy mi? Egyáltalán használhatók-e még a szavak? Bármiféle módon? Longleat viszonya a nyelvi szerkezetekhez olyan volt, mint amikor egy hanyag vízvezeték-szerelő úgy illeszti össze a csöveket, hogy azok soha ne csatlakozhassanak pontosan egymáshoz – ahol az egész a szétrobbanás határán áll, de addig valószínűleg nem következik be, amíg létrehozója biztonságban el nem hagyta a várost. Annyira csúf volt, és az egész darab hihetetlenül unalmas, és még csak vicces sem lehetett, mert az összes poén már kimondva ellaposodott. Ahogy ott ültem, és néztem ezt a rémes darabot, tudjátok, váratlanul vágyini kezdtem arra, hogy megforduljak a helyemen, és hátranézzek Howardra. Úgy értem, ez egy olyan

különleges pillanat volt, amikor csakugyan látni akartam Howard arcát. Látni akartam a hihetetlen viszolygás eltűzött mimikáját, ahogy döbbenete még messzebből is leolvasható: „Te jó Isten, ilyesmi csakugyan megtörténhet?” Így hát amikor Longleat feltárlta egyik különösen szellemtelen, szörnyű viccét – ami még gonosz is volt, ha belegondoltam, és a szadista közönség hörögött a gyönyörtől –, hirtelen megfordultam a székemen, és egyenesen a mi kis csoportunkra néztem úgy, hogy közülük senki se láthasson engem. Teli szájjal nevettek, Howard még a többieknél is jobban. Gurgulázott a nevetése ezen a választékos mondaton, és egy pillanatra minden megállt, és csendes, de erőteljes szédülés kerített a hatalmába.

Szóval a következő héten volt a születésnapom, és Judy elhatározta, hogy ünnepséget rendez nekem: körülbelül ötven emberrel, mind a barátai, köztük még olyanok is, akiket *kedveltem* – egy szokásos partit, papírcsákók, trombitácskák, játékok a fűvön. Kugli, satöbbi. És Howard azt mondta, majd én sütöm a húst. Úgyhogy eljött az ünnepség napja, és úgy öt óra körül érkezni kezdtek az emberek, és az egyik család hozott magával egy diáklányt Dániából. Hát én iszogattam és szellemeskedtem, és ki tudja, miért – fogalmam sincs, mert egyáltalán nem ismerem a dán kultúrát –, ez a diáklány meglehetősen vonzódott hozzám, nagyon szórakoztatónak talált, és valamiként folyamatosan körülöttem sündörgött. Így aztán mindketten eloldalogtunk a garázs irányába, és anélkül, hogy komolyabban töprengtünk volna rajta, valahogyan csókolózni kezdtünk, én pedig becsúsztatam a kezem az inge alá, és simogatni kezdtem a mellét. Nos, egyszerre csak Howard sétált be a garázsba – hogy egy kis faszenet vigyen a hússütéshez, gondolom –, és ezzel eljött a bohózáti pillanat. A dán lány befutott a házba, Howard elszaladt a kert felé, énnekem meg fogalmam sem volt, hova is menjek, úgyhogy bementem a szerszámoskamrába. De hát voltaképpen semmit sem lehetett csinálni a szerszámoskamrában, úgyhogy leültem, és játszadoztam a farkammal. És amíg játszadoztam a farkammal, kinéztem egy szemmagasságban lévő kis ablakon, és láttam, ahogy Howard köröz a pázsiton, bizonytalanul, miként is folytassa tovább, és én azt mondtam magamban, ki nem állhatom ezt az embert, ki nem állhatom ezt az embert, és semmiben nem hiszek, amiben ez az ember hisz. Egyetlen dologban sem.

JUDY Istenem, tudjátok, minden valahogyan annyira összeállt – akkor kezdődött az egész, amikor egy koncerten voltam! Érzelmes darabok vonószenekarra. Elhatároztam, hogy elmegyek, és egymagam töltöm az estét, és ültem és bámultam, áldottan bámultam, bámultam a zenészeket a csillogó fényben. Csodálatosan játszottak, előredőlve, egészen odaadóan, sarkukat belevájva a színpadba – de mintha a fények megvillantak volna egy pillanatra, míg a zenészek tovább játszottak –, majd hirtelen minden teljes sötétségbe borult. A közönség különös hangot hallatott, mintha egy megrepedt harang kondulna, majd futni kezdett. Egy film jutott eszembe, amit láttam, tehenekről a karámban. Azután egy ajtó nyílt a színpad mélyén, amin keresztül kiláttunk az utcára. A hangszerüket magukhoz szorító, zavartan felpattanó muzsikuskok mögött fények villanását láttuk, és utána – képtelenség – lövéseket hallottunk – nem egy vagy két pukkanást, de lövöldözést, mint az esti híradóban, egy olyan zajt, amiről mindennek ellenére soha

nem hittük, hogy, úgymond, „élőben” hallhatjuk valaha is. Tehát ez volt az. Minden ott kezdődött, abban a pillanatban.

Néhány nap – egy hónap –, és hirtelen tízezernyi „emberi maradvány”, ahogy az újságok nevezték: „emberi maradvány” – vagy tizenötezer volt? – került elő a legkülönbébb, lehetetlen helyekről hirtelen, mint például a park közepén a körhintánál, és legalább ugyanennyi embert vett őrizetbe a rendőrség, minden felhajtás nélkül. Volt olyan hét, amikor három barátunk temetésére mentünk. Ketten ültek nyugodtan az étteremben. Valaki belépett, azt mondta: „Ne álljatok fel”, azután mögéjük sétált, és lukat lőtt a tarkójukba, a vérük ráfolyt a tényérjukra.

Szóval – hosszabb ideje nem történt már ilyesmi, de most ismét történni kezdett. Azok, akik szenvedtek, nyöszörögtek kissé, ezzel adtak hírt magukról, így persze elkerülhetetlenné vált, hogy az országunkat vezető komoly személyiségek valamiféle felelettel ne rukkoljanak elő. Mint ilyenkor mindig, a válasz mikéntjét nem lehetett megjósolni, csak mocskosságát.

A gazdaság természetesen elszabadult. Nem volt többé állateledel. Minden állatunkat olyan barátoknak adtuk, akiknek gazdaságuk volt, a macska kivételével, akinek megtartásához ragaszkodtam.

Apának felajánlották a lehetőséget, hogy írjon bizonyos cikkeket, amelyekben elhelyezhet néhány mondatot a hatalmon levők tetszésének elnyerése érdekében, és ez megkönnyítené az életünket, de ő nem tudta volna ezt megtenni.

Jack azt akarta, hogy távozzunk, éljek velem, és hagyjam magára szegény Apát. Valami okból azt mondogatta, hogy Apa egyáltalán nem különleges emberi lény – hogy Apa egyáltalán nem különb a többiekénél. Apa szeretett elegáns ingeket viselni, így Jack szemében nem különbözött az olyanoktól, mint Martin, aki véletlenül ugyanazt a fajta inget viselte – függetlenül attól, hogy Martin képes lett volna vidáman felmetszeni a nagymamája torkát azért, hogy megszerezze a pénzt *megvásárlásukhoz*. És Jack attól sem tárgított, hogy meggyőzőn, Apa zenei ízlése meglehetősen közönséges. Igen, lehet, hogy az volt, de nem értettem, hogy Jack mindezzel hova akar kilukadni.

JACK Ettől kezdődően mind gyakrabban éreztem úgy, mintha az elmém kicsúszna belőlem, és követné a saját külön akaratát. Egy napon Judy valami olyasmit mondott nekem, hogy „nem értem a kapcsolatodat a társadalommal. Nem értem a kapcsolatodat azzal a világgal, amelyben élsz.” „Mondhatok neked valamit?” – kérdeztem tőle hirtelen. „Tudod mit? Én nem értem a kapcsolatodat a saját *seggemmel*. Úgy értem, ma reggel meztelenül álltam a fürdőszobában, és amikor megláttam a seggemet a tükörben, azt mondtam magamban: »Mi ez? Mi ez? És mi a köze hozzám?«” A különös az volt, hogy sokat beszéltem, és mindenfélét mondtam...

JUDY Jack...

JACK Igen?

JUDY Jack...

JACK Az Isten szerelmére, leszállnál végre rólam? (A *közönséghez*) De ugyanilyen könnyedén mondhattam volna mindezek helyett valami mást.

JUDY Jack – az emberek sírnak a temetésén.

JACK Mi van?

JUDY Az emberek sírnak a temetésén.

JACK Jól tudom, Judy. Látod, ennyit én is tudok. Te hülye

kurva. Nézd, az évek során próbáltam neked magamról beszélni, arról, hogy milyen is vagyok, de a te eszed, sajnos, éppenséggel mindig valahol másutt járt. És most mit mondasz? Hogy távol kerültem tőled? Hogy csalódás vagyok a számodra? Megtiszteltelek azzal, hogy megpróbáltam elmondani neked a kibaszott igazságot. És most *engem* hibáztatasz, mert *te* egyáltalán nem voltál képes egy kis kibaszott figyelmet fordítani rám? Te hideg, érzéketlen, embertelen kurva.

JUDY (a *közönséghez*) „Menthetetlen vagyok?” Felkiáltottam, arccal a fűre zuhantam, és átöleltem a lábát. „Nem”, mondta, „a szerelem nem menthet meg téged.” „De mi van a szebb világ eszményével?” – mondtam.

JACK Ami azt illeti, reggel megfürödtem, ha ezt kérdezed. Mit kérdezel?

JUDY Téged kérdezlek, hogy nem – nem – nem emlékszel, mit éreztél, amikor elmentünk, és meglátogattuk azt a kibaszott *árvaházat*?

JACK Voltaképpen hol is?

JUDY ...Kívül a narancsfákkal? *Láttuk* a gyerekeket, *megérintettük* őket – a te inged átnevésedett a beteg kislány veritékétől –, hát akkor mi *vagy* te most? Úgy látod csak magadat, mint egy – mi? Mint micsoda?

JACK Egyáltalán nem látom úgy magamat, „mint” valamit. Igen, Judy, rám nézel most. Ez vagyok én. Ez vagyok én, és ez minden, ami én vagyok.

JUDY Jack... kérlek...

JACK Mondd már meg, hogy miről beszélsz.

JUDY Az *árvaház* – a betegszoba – a narancsfák – a kislány – az orvosság – az ágyak –

JACK Kímélj meg a szavaidtól, Judy. Engem nem érdekelnek a szavak. Érted már, miről beszélek? Ha szeretsz engem, jó, akkor hozz áldozatot értem. Kockáztass értem. Szenedj értem. Különben *miről* beszélsz? Semmiről sem beszélsz. Nekem erre nincs időm, engem ez nem érdekel, ez az egész nekem semmit sem számít.

JUDY (a *közönséghez*) Azt mondtam neki: „Igen, te nem tudod elképzelni, de bizony – a többség a kevesek hatalmában van – ennek egy napon vége *lesz*. Hiszem, hogy vége lesz. Neked ez egy vicc. Te nem tudod elképzelni. De én igen.”

JACK (*Judyhoz*) Judy, fogalmam sincs, mit mondjak. Úgy értem, az Isten szerelmére, mi történik? Megcsókollak, de az is csak annyi, mintha egy sziklán csattanna. Levetkőzöl, de nem vagy meztelen. Mit tehetünk hát? Mi készül? (A *közönséghez*) „Te teremtettél meg” – mondta, hogy megpróbálja összefoglalni azt, ami az évek során történt. „Te teremtettél engem. Azután te semmisítettél meg engem. És azután életet leheltél a holttestbe, és felkeltettél. Újra és újra. Hogy is folytatható volt egy efféle élet örökké?” Főlöszleges megfogni Judy kezét, magyarázattal próbálkozni. Ennyi a magyarázatom: ezt éreztem, azt éreztem. Nem. Ez nem magyarázat. Tudod, mi a szerelem, tudod, mi a bánat.

JUDY (a *közönséghez*) Egy csoport férfi a kert szélén – Apát akarták látni. Úgy néztek ki, mint azok az emberek, akik járni szoktak hozzánk. Apa köntöst húzott a pizsamájára, felvette a papucsát, és lejött. Semmit sem mondtak, kezükkel és öklükkel betörték az arcát, ott hagyták a vérében, és elfutottak.

Másnap Jack elköltözött itthonról.

JACK (a *közönséghez*) Jaj, nem is tudom. Egy napon végül valami egyszerűen eltört a fejemben, és rettenetes állapotban voltam. Azután kirohantam a házból, és sokkal

jobban éreztem magam, így többé nem tértem vissza. Tudjátok, voltaképpen a testem rohant ki a házból – értitek, miről beszélek? Hogy mi mozgatta, azt nem tudhatta, azt senki nem tudta, és senki nem is *tudhatja*. Persze el tudom mondani azt a délutánt. Nagyon hideg volt. Borzalmasan, borzalmasan hideg délután volt az, és én majd megfagytam. Hosszú ideig vánszorogtam fel és le a homályos folyosón Howard házának felső szintjén, és persze éppen az előző napon verték meg Howardot, így majdnem minden percben hallottam valamiféle fájdalom hangot abból a szobából, amelyikben feküdt, ahol köhögve és fulladozva feküdt, rengeteg kötszerbe bugyolálva. Istenem, mit lehetne tenni szegény Howardért? Teljesen egyedül volt. Egy apró kis ember, mint egy kicsi légy, abban a nagy ágyban. Senki sincs, aki segítsen neki. Utána véletlenül beléptem a hálószobánkba, és ott volt Judy, betakarózva, az ágyunkban. Ő sem volt valami jól, vagy úgy is lehet mondani, hogy kimerült volt, nem aludt, mit tudom én, ő is majd megfagyott, ahogy azonnal a tudomásomra hozta. Leültem egy székre az ágnál, és sokáig néztem az arcát. Szóval, úgy értem – azt hiszem, beszélgettünk, tudjátok, egyfajta párbeszéd volt ez is. És egy pillanatban úgy éreztem, látom, ahogy a bőre hirtelen sápadni kezd, és azt gondoltam, igen, ez a holttest fakósága. Egészen világos, ugye? A nyelve, ahogy beszélt, olyan volt, mint egy gyerek cumija. Azután valamiért elhallgatott. Kezére húzta szvetterének ujjait, hogy melegítse őket, a fogai vacogtak. Szeretkezz vele, gondoltam magamban – vagy inkább öld meg. Igen, lehet, hogy mindezek után erről van szó. És azokra az évekre gondoltam, amikor reggelente, felkelés után azokat a szörnyű történeteket olvastuk az újságokban, amelyeket mindig olyan különös hangnemben írtak, sértetten, megrendülten, azokról az emberekről, akik kimondhatatlan dolgokat követtek el. Gyilkosság. Leszúrás. „Hogy követhet el valaki ilyen kimondhatatlan dolgot?” Mindez távolodott, nagyon gyorsan távolodott. Meddig tettehetem még, hogy megsértenek és megrendítenek a kimondhatatlan dolgok?

Úgy tűnt, hogy lassan elalszik, és úgy éreztem, egy holttestet látok, összezúzott arccal. Zuhogott az eső, ahogy kisiettem a kertbe. A lapát, a fűnyíró – bármi, bármi. Várt rám – nincs veszteni való idő. A gyepen ráléptem egy kugligolyóra. Ez megteszi.

Visszatértem a kertből, és benéztem a hálószobába. Valami nem stimmel – valami nem stimmel a babámmal. Nyugtalanul aludt – reszketett és szuszogott.

A golyót gyengéden letettem a fal mellé, álltam az ágnál, és nagyon hosszú ideig néztem, ahogy alszik. Hogyan is fért bele számomra annyi öröm, annyi boldogság ebbe a kis csomagba?

Hát nem létezik halk nyelv? Muszáj beszélünk? Úgy éreztem, valamiféle örvénylő sötétségen zuhanok keresztül. Lefeküdtem, és Judyról álmodtam.

JUDY Menjünk csendben.

JACK Amikor felébredtem, nedvesnek éreztem az arcomat. Könnyek? Nem – mintha vér lett volna. A macska karmolt össze. Néhány szőrszál maradt a párnámon, mint valamiféle jel.

JUDY Menjünk csendben.

JACK Csatában voltam. Súlyosan megsérültem. Éppen a kórházba szállítanak. Mindenki kedves, udvarias. Felemelnek egy tiszta ágyra. A sérüléseim ki vannak tisztítva. Meg vagyok mosdatva, bekötözve. Majd egy hosszú

éjszaka következik. Egy ápolónő ül mellettem. Az egyik pillanatban felébredek, és látom, ahogy mosolyog. Egyenesen a szemembe néz, és keresztülhúzza az ujját a torkán.

JUDY és HOWARD Menjünk csendben.

JACK Miért? Hova megyünk?

JUDY Emlékszel arra a helyre. Túl a harangtoronyon a mező...

JUDY és HOWARD Menjünk csendben.

JUDY ...a fák, az irtás...

JUDY és HOWARD Menjünk csendben.

JUDY ...a fémszobor – azt mondtad: „egy hattyú vagy egy kacsa”...

JUDY és HOWARD Menjünk...

JUDY Az ösvény, ahol a gyerekek vezették kisautóikat...

JUDY és HOWARD ...csendben.

JACK Nem értem, miért kell ezt csinálnunk.

JUDY És kérlek, drágám, volnál szíves egészen leegyszerűsödni életed végén? Mondanád nekem, hogy „szerepsz”? Mondd, hogy „szeretlek téged”, használd éppen ezeket a szavakat – ugyanazokat a szavakat, amelyeket már mindenki használt – a szegény, a csúnya, a buta, a gyenge?

És tudod, a legostobább dolog, hogy még mindig nem jut eszembe annak a színésznőnek a neve – vagyis aki Tarzan feleségének a húgát játszotta. De emlékszel arra a filmre, ahol ápolónőt játszott? A kedvenc részem az a hihetetlen jelenet volt, amikor ágyban feküdt azzal a félelmetes fickóval, és egészen hirtelen ott van ez az elképesztő, csodálatos felvétel a seggéről – csakis ez az egészen fantasztikus, gyönyörű segg felülnézetből –, és hallod a párbeszédet, amíg nézed a seggét, és az egész olyan, mintha a dialógust szó szerint a seggével mondaná, és ez egészen hihetetlen.

JACK (*Judyhoz*) Az Isten szerelmére, egyáltalán nincsenek benned érzések? Uram Jézus – ki akarsz nyírni? (*A köszönethez*) A saját kiáltásom hangjára ébredtem. Kirohantam a házból, és illa berek, nádak, erek!

HOWARD Volt egy visszatérő képzetem Joanról. Lehet, hogy álmodtam is. Fekszem az ágyon, meleg párnák és takarók között, kis tűz ég a kandallóban, és Joan lép a szobába, finom szendviccsel egy fehér tányéron. És miután megettem, mellém ül, és kinézünk az ablakon, miközben nagyon szorosan átölel.

Az ablakon keresztül, fényes hold alatt lovakat látunk, amint játszanak a fűvön, és madarak játszanak az égen, a ház fölött. És az ő jéghideg keze lassan és céltudatosan simogat, gyengéd mozdulatokkal, fel és le, míg én pedig a halál igencsak felfoghatatlan kérdésén gondolkodom, és azt mondom magamnak: az Isten szerelmére, befejeznéd végre a küzdelmet? Feküdj vissza. Tedd a fejed a párnára. Csukd be a szemed. Fogalmad sincs arról, hogyan élvezz *valamit*? Csak várj arra a pillanatra, amelyikről tudod, hogy eljön. Ott. Ott. Egy, kettő – a bizonyosság.

MÁSODIK RÉSZ

JUDY (*a köszönethez*) Azután egy napon jött az a furcsa képeslap egy kerthelyiség képével – nincs megszólítás, nincs aláírás. (*Olvas*) „Egy nagyon bájos kertben ebédelttem ma nélküled. Egy bicogó asztalnál, egy vékony

rózsaszál meghajolva és egyensúlyát veszítve kanyarog kifelé a vázából, ettem egy tojást, és nem gondoltam rád.”

JACK (a közönséghez) Egy kis hotelben voltam egy ideig. Egy imádni való hotel, fehérre meszelt falak, gyümölcs, néhány növény, ez volt körülbelül minden. Leszámítva azt, hogy feltámadtak – tudjátok, mik – az emlékeim. Nem különösebben fájdalmas emlékek, de egy napon azon kaptam magam, hogy kotlok egy cikken, amit lapozgattam, és amit érdekes képek illusztráltak: két furcsa képen gondolkodtam, egy nagyon vonzó színészeiről, akiről a cikk is szólt, az egyik az látszott, ahogy megcsókolja a feleségét, és a másikon az, amikor egy filmben azt a nőt csókolta meg, aki a feleségét játszotta, és ő egészen egyformának tűnt mindkettőn, és amikor olvastam a cikket, azt mondtam magamban, ez hazugság, hazudik, legalább a kettőből az egyik képen hazudik. De ahogy most gondolkodtam róla, hirtelen eszembe jutott, hogy várjunk csak egy pillanatig, nem, ő *nem* hazudik. Ő *nem* hazudik. Ő nem hazudik, mert nem csinál úgy, mintha ugyanaz az ember lenne, Jézus Krisztus – az a színész nem hazudik, én hazudok, amikor ahhoz ragaszkodom, hogy ugyanaz az ember *vagyok* – ugyanaz az ember, aki reggel voltam, ugyanaz az ember, aki tegnap voltam. Miről szól ez az egész? És miért is csinálom? Mi az értelme? Miért küszködöm napról napra, hogy megtanuljam a szövegemet, hogy még egyszer eljártsszam azt a szörnyű figurát – azt a rettenetes figurát, akinek az eljátszására valamiért azt hiszem, hogy engem választottak ki, azt a rettenetes alakot, akinek a saját tulajdonságait is lehetetlen megjegyezni? Ugyanúgy érzem magam, mint a bűnöző, aki mindennap kitartóan igyekszik ugyanahhoz a történethez ragaszkodni, amit előző nap elmondott, az alibikhez, a hazugságokhoz, az egymással összefüggő részletekhez – de hiszen ez lehetetlenség, nem emlékezhetsz az egészre. Hát akkor miért próbálok úgy csinálni, mintha ugyanaz lennék, amikor valójában a testem egyszerűen egy héj, ami arra vár, hogy egyszer egyvalaki betöltse, máskor másvalaki? Hetekig laktam a hotelben, s eközben azt a szokást alakítottam ki, hogy sétálgatok a parkban, és egy napon a park közepén álltam a limonádésbódénál, és limonádét ittam, amikor véletlenül összefutottam egy nagyon édes lánnyal. Néhány barátjával volt, de elkülönült tőlük, és nem tudom miért, úgy éreztem, hogy megnyugtató lenne beszélgetni vele, úgyhogy beszélni kezdtem hozzá, és ő válaszolt halk, finom hangján. Kicsi, rózsaszín szája olyan apró volt, mintha voltaképpen egy kicsi kisegér szája volna, a kis inge mintha csak egy habfoszlány a tengerről, a cipői mint miniatűr varrókészlet dobozkái. Beszélgettünk egy kicsit, és a barátai azt mondták, hogy elindulnak, de ő hátramaradt, és mi folytattuk a beszélgetést. Azon a csendes kis hangján beszélt nekem arról az érzésről, ami az elmúlt időben eltöltötte – „mintha egy képen volnék” – mondta, „és valami besározna”. „És van még valamiféle csaknem különös csend is?” – kérdeztem. „Igen, azt hiszem.” – „Nos, hát nem tudod, mi ez?” – mondtam egy nevetéssel. „Azt hiszem, ez a kétségbeesés... ha-ha-ha...”

Egy ideig jártam ezzel a limonádébódés lánnyal. Viszonyom volt vele, tudjátok. Elmeséljem azt a finom közledést, amivel meghódítottam? Nos, ott álltunk a limonádésbódénál, és sötétedett, és belenéztem a szemébe, és azt mondtam neki: „szeretné, ha viszonyod volna velem?” Okos dolog volt, mi? Némiképp durva érintés-

sel válaszolt. Azután bemutatkozott – Pegnek hívták –, és felmentünk a lakására.

Gyakran sírtam, amikor szeretkeztünk Peggel, mert úgy éreztem magam, mint egy legelésző bárány, és a népmesék arról szólnak, hogy a boldog bárányok elég gyakran sírnak.

Amikor átölelt, olyankor Peg határtalanul kedves volt. A jósága olyan volt, mint valamiféle óceán, és nekem tényleg szabad volt úsznom benne, és úsztam, és szabadnak éreztem magam.

Tudjátok, azért sokszor csodálkoztam. Miért mondják azt az emberek, hogy meghatódnak a természetben – miként lehetséges ez, amikor egy fa, egy virág voltaképpen nem jelent semmit? Senki nem készítette őket, senkinek nem volt semmiféle különös szándéka velük, hát miért mondják az emberek, hogy jelentenek valamit, nem ugyanarról van-e szó, mint amikor a bolond azt hiszi, hogy az esőcseppek az ablakon neki hoznak üzenetet? Nem – egyáltalán nem –, amikor Peg mellett feküdtem, láttam, hogy nincs igazam. Egészen könnyű volt úgy nézni a vállára, a nyakára, az arcára, mintha ezzel egy nekem szóló üzenetet kapnék, mintha a szó szoros értelmében beszélne a teste az enyémmel, mintha képes lennék arra, hogy ezáltal hallgassam a dolgokat, a kő beszédét, vagy egy fatörzsét éjjel, vagy a holdét. Akárhogyan is, a dolgok mégsem jöttek össze Peggel. Belém fáradt. Lehet, hogy az volt a bajom, hogy mindig olyan boldogtalan voltam – tudjátok, a boldogtalanság az valamiféle hideg mocsár, amiben másféle érzések egyszerűen nem hajlandóak növekedni.

Egy napon a fövényen hevertünk úszás után, fogaink vacogtak, libabőrös teste hozzányomódott az enyémmhez, azt mondta: „Jack, szeretlek”, és arra gondoltam: miről is beszél? Rólam beszél? A nevem olyan furán csengett a fülemben.

JUDY Éjjelente, egyedül a házban Apával, későn feküdtem le. Azonnal, szinte kábultan elaludtam, majd három óra múlva ismét felébredtem – izzadtan, elborzadva, kalapáló szívvel. Sötétben feküdtem a fürdőkádban, a vékony vízszög alatt vonaglottam, mintha egy láthatatlan férfi korbácsolna brutálisan. Nem szabad magadhoz nyúlnod, gondoltam. Az rossz volna. Rossz irány.

Apa minden barátja tőlem várt feleletet, mintha én volnék az, aki minden választ ismer valahonnan, és meg tudnám magyarázni, mi is történik. Miért? Miért én? Vártam és vártam, lassan eljött a hajnal, és az erőszak távoli hangjai – a fojtott és halk hörgés és morgás, a puska lövések – lassan elcsendesedtek, vagy csaknem elcsendesedtek. A szívet szorító érzés nem távozott, a nyomás, a rettenet – de persze üdítő volt, bizony megnyugtató a reggeli levegő édességét érezni, hallani a madarakat, a bogarakat.

Olykor-olykor még feltettem egy fülbevalót, felhúztam egy ruhát, és néha elmentem egy mulatságra az egyik követségre vagy a másikra, csevegtem a bürokráttal, a feleségükkel és a feltörekvő fiatal párokkal. De semmit nem tudtam meg, csakugyan semmit, túl azon a nyilvánvaló tényen, hogy a főtisztviselőik fele a húszas éveiben volt.

JACK Egy idő után rájöttem, hogy nincs semmiféle remény – fontos felismerés. A saját életemben nem lesz boldogság, sem a világban nem lesz béke. Volt bármi is, ami után sóvároghattam volna, hogy az elkövetkező években elérhetem? Jó, talán azzal kísérletezhettem

volna, hogy az elmében kevésbé nyomasszanak a halál és a betegség elborzasztó, éles képei. Talán megtanulhatnám, hogy könnyedebben lendüljek egyik pillanatról a másikra, mint ahogy ősünk, a majom váltott könnyedén ágról ágra, ahogy követi az éjszakai erdőn keresztül vezető útvonalat. Tanuljam inkább meg, miként merítsek erőt egy kocka csokoládé megnyugtató alakjából, egy szép szelet tortából. Egy finom csésze teát talán mégsem olyan nehéz megszerezni, a titok, amit tudnom kell, csak annyi, hogy semmi másra ne gondoljunk, amíg isszuk.

JUDY A rádió valami képtelen üzenetet közvetített. Valamilyen új emberek kerültek magas pozíciókba, valamilyen új politikával, mindez nagyon homályos volt, de a hangütésből tudni lehetett, hogy senki nem várhat ettől semmi jót. Mindenki egész nap telefonálgatott, és a legtöbb régi barát – már akik megmaradtak – át akart jönni hozzánk – tudtuk, hogy együtt akarunk lenni. Apát mindez felvillanyozta, és elhatározta, hogy főzni fog. És így azon a délutánon, öt óra körül mindannyian eljöttek, átimbolyogtak a kerten, hogy még egyszer ott álljanak a fagyott tobozú, zömök kis fák alatt. Ott volt Mary és Herbert és Arthur és Bob és Sam. Sam hozott egy tányér indiai chutneyt, ami nagyon jól illett Apa főztjéhez. Ahogy alkonyodott a kertben, hallhattuk azokat a valóban szokatlan hangokat – tudjátok, a robbanások hangját és nagyon hangos lövéseket. Tudtuk, hogy közelebb vannak, mint valaha. De még ott ültünk a kerti asztalnál, vagy közelebb húzódtunk hozzá, és ettük az ételt, amit Apa készített. A virágok illata különösen erősnek tűnt, mintha kelyhükből az utolsó cseppeket préselnék a levegőbe, annak tudatában, hogy senki nem fogja szagolni őket később. Senki nem evett sokat, de mindannyian ettünk valamennyit.

Végül, amikor a lövések hangja tovább erősödött, mindannyian behúzódtunk a házba – ez színtiszta, gondolkodás nélküli ösztön volt. Könnyű, csaknem láthatatlan szítálás kezdődött, úgy csináltunk hát, mintha egyszerűen az elől húzódnánk be, hogy szárazak maradhassunk. Vészjósóló, csendes villanások voltak – kékes árnyalat az égen. És az alkony elmélyült.

Álltunk odabent a konyhában, természetellenesen lassan és csendben mozogtunk, senki nem ment túl közel a másikhoz. „Figyelj”, mondta Bob. Mindannyian figyeltünk, és hallottuk a közeledő madarakat. Szárnysuhogás, szárnyuhogás – mintha paták csattognának – valahogyan a közmondásos „mennydörgő léptek”. „Nos”, mondta Apa, „nem állok valami igazán babonás ember hírében” – és a csattogás egy árnyalattal hangosodott –, „de a madarak hatalmas felhőjének felbukkanása egy ilyen pillanatban...”

És azután sokáig nem szólt senki – egyik lábáról másikra helyezte a testsúlyát mindenki, a saját kis helyén. Hirtelen szörnyű görcsöt éreztem a gyomromban, és előrehajoltam. És azután kinyitottam a számat, és mintha fény ömlött volna belőle a földre. Éreztem, mintha csak én is átelném, amint a körülöttem álló férfiak péniszre merevedni kezdtek. A padlóhoz közel görnyedtem össze, férfiak erdejének a közepén, mindnek az ágyékából élesen meredt elő a szerszám.

Majd pedig egy hasadással hirtelen eső kezdte verni a kertet, vadul zörögve az ablakokon. És egy kis idő múltán, az eső zöreijén túl üvegcsörömpölés hangját hallottam, mintha palackokat dobálnának és zúznának össze.

És azután a tolató teherautó sebességváltójának kattánása, ahogy megáll az autóféljárón, ugyanott, ahol a tejeskocsi szokott megállni. Csengetni fognak, ahogy a tejesember szokott, hogy átnyújtsa a számlát?

Áthúzódtunk a nappaliba. Arthur leült egy székre – akárcsak Bob, Mary –, és a testüket lassan összehúzták a székeken. Arc kifejezésük voltaképpen csak várakozó volt, egy kicsit meglepett, mint a betegeké, akik pizzamájukban ülnek a kórházban. A kertből zavaros hangok hallatszottak, de eleinte senki sem ment az ablakhoz, hogy megnézzék, mi is történik. Végül én léptem oda, és a sötétben és esőben a házból kivetülő fény megvilágított néhány foltot, azt láthattam a gyepen. Egy foltnyi virág. Pár edény, étel. Néhány sebesen mozgó férfi körvonalát láttam. Majd az asztalnál, ahol mindannyian ettünk, észrevettem egy fekvő holttestet – egy öregembert –, szétzúzott koponyával. A sárban feküdt, arccal lefelé, zuhogott rá az eső, agyvelejét a pázsitra mosva.

Gyerekként sokszor olvastam arról, hogy „ráharapnak a méregkapszulára” – elképzeltem a zselatin kábító ízét a kapszulában, vagy a félelmetes, fájdalmas üvegszilánkokét, mert a kapszula üvegből volt. És azon csodálkoztam, hogy ilyesmi egyáltalán történik, hogy effélék, mint méregkapszulák, léteznek még egyáltalán.

Jack súlyára, rám nehezedő testére gondoltam, ahogy rajtam fekszik. És azután – csaknem nevetséges volt, egyszerűen azért, mert pontosan úgy történt, mint ahogy mindig is elképzeltük – kopogtak az ajtón.

Igen, így pontosan ott értünk földet, ahol tudtuk, hogy földet fogunk érni, akárcsak az ejtóernyősök. Mint az utolsó mozaikdarabok, lehulltunk abba a térbe, amely már várt ránk. És ahogy megtörtént, rendjén valónak tűnt, és az a korábbi időszak, amikor azért imádkoztunk, hogy Istenem, ne engedd, hogy megtörténjen, messzinek tűnt.

Elnézést kértem, felmentem a fürdőszobába, és hánytam. Utána fogat mostam, lementem, és többé-kevésbé rendben is voltam. Kicsit borzongtam, ahogy kimentünk az esőbe, de azért képes voltam arra, hogy egyenesen a teherautóhoz sétáljak.

Istenem, egy életen keresztül rettegtem attól, hogy bezárnak egy cellába, hogy megpofoznak, hogy megütnek, hogy valaki figyel, amíg a végén ülök – mindez egyetlen pillanat alatt eltűnt. Egy pillanat alatt átadtam magam. Mintha csak kinyitnám az öklöm. Kiengedem a madarat a kalitkából. Nem ajtócsukódást hallottam – úgy éreztem, mintha ajtó nyílna; egy lány, akit valaki bezárt a szobájába; utána a lépteinek a zaja, ahogy kitör, majd kiszalad.

JACK Judy és Howard és a barátaik börtönbe kerültek. Ha-ha-ha – fantasztikusnak tűnik kimondani is – soha nem hittem, hogy ezt olyanokról fogom mondani, akiket ismerek – „börtönbe kerültek” – ha-ha-ha. Nehéz idő volt és hosszú idő – öt év. Arthur és Bob – igen, ők elég hamar meghaltak. Tudjátok, ha egy vendéglő ablakán egy kis huzat jött be, az már túl sok volt Arthurnak, úgy-hogy feltételezem, el tudjátok képzelni, hogy a mi meglehetősen híres helyi börtönünk híresen hideg, híresen nyirkos klímája nem volt kedvére való, ahogy Bobéra sem. Összetöpörödték, mint kicsi egerek, és meghaltak. A kicsit keményebb kötésű Mary élt három évet és Herbert négyet. Később, végül Sam halt meg, és – igen – az öt év végére csak ketten szabadulhattak az egykori bandából: Judy, évtizedekkel a legfiatalabb, és – igaz lehet? –

gyorsan találjátok ki, mielőtt kimondom – igen – csakugyan – a másik ő volt – az a rettenetesen kényes, rettenetesen gyenge öregember: Howard! Ha-ha-ha – Istenem, micsoda meglepetés! Különös módon persze, amikor kiszabadultak, bár Howard természetesen a legjobb egészségnek örvendett, Judynak valamiféle betegsége lett – valami olyan nyavalya, amelyik mindig elmúlik, és azután visszatér.

Egy este, amikor Judy és Howard börtönben volt, egy mulatságon voltam, éppen sajtortával és süteménnyel tömtem magam, és beszélgetni kezdtem egy meglehetősen különös, kissé kótyagos idősebb nővel. Azt hiszem, részeg volt, magamról tudom, hogy az voltam. Úgy tűnt, hogy nem jár gyakran partikra, és meglehetősen bizarr ruhát viselt. Egészen hirtelen villant belém a felismerés: „várj csak – te vagy Joan!” Hirtelen mondtam, és teljesen igazam volt. Nem elképesztő? Ez volt a legendás Joan. És mivel részegek voltunk, elég hosszan és őszintén beszélgettünk, és hirtelen megkérdezte: „szóval hát végül is mi volt a bajod Howarddal?” „Ó, nem tudom” – mondtam. „Talán az, hogy valójában annyira gyűlöltem.” „Igen, pontosan ez volt az én problémám is” – értett egyet szívből.

Hogy őszinte legyek, sok ember számára, be kell vallani, nem voltak azok olyan rossz évek. Sok ember boldogult, nem is ment olyan rosszul nekik, mint azelőtt, sőt akár egy kicsit jobban is ment. Nekem is elég jó állásom volt. Volt egy szexrovatom az újságnál, amit mindenki szigorúan csakis „Reggeli Húgyharsonának” nevezett. Valójában nem volt olyan rettenetes lap, mégis valamiért mindenki szeretett gúnyt úzni belőle – ez nyilvánította ki az emberek nagyjából független szellemét, gondolom. Mindazok után, amin szegény Howard keresztülment, nemigen volt mit ünnepelni, hogy kijött a börtönből. Egyébként is, kicsit abszurdnak tűnhet, tudjátok, hogy valakit bezárnak öt évre, és *utána* jön egy ember a lakására, hogy lelője – mindez alapvetően azért a néhány esszéért, amit évtizedekkel korábban írt –, de hát meg kell értenetek, hogy ezeket a dolgokat nem egyvalaki tervezi el: A Valaki elhatározza az egyik dolgot, B Valaki a másikat, úgy értem, ez az, ahogy ez az egész működik. Arra kell következtetnem, hogy valakit lenyűgöztek az étkezéskor történő kivégzések. Howard a hálószobában volt, és Judy éppen vitt neki egy tányér hideg húst és salátát. És ismét volt ez a „Ne kelj föl”, a fickó mögé sétált, egy lukat lőtt a tarkójába, a vér a végtelenségig ömlött a tányérra.

Amikor meghallottam, persze hogy átmentem, hogy meglátogassam Judyt. Egy hónappal később eladta a házat, és akkor újra átmentem, hogy segítsék a csomagolásban.

Istenem, ez az egész dolog a költözéssel. Olyan lehangoló. A holmik eladása. A garázs, kiürítve. Még a fűtőcsövek is részben leszerelve, valamiféle átalakítás miatt. A könyvek ládákbán, a lépcsőkön lefelé szállítva – olyan gyöngéden mindvégig, mintha tojásdobozok volnának. Elszomorodtam, ahogy vittük le a lépcsőn a könyveket, amit voltaképpen nem éreztem akkor, amikor a holttestet cipeltük.

Amikor vittük lefelé a holttestet, csak arra gondoltam: nos, hát *ezen* a lépcsőkön ő bizony többé nem megy le.

JUDY Együtt távoztunk, és az éjszakát egy piszkos kis városban töltöttük, messze lent a víznél. A szállodák zárva voltak, mind a drága helyek, a nagy vendéglők –

elmúlt már az idény. Valamiért semmiféle meleg holmit nem vittünk magunkkal, mindketten fagyoskodtunk. Igencsak sötét, fekete, csillagtalán, holdtalan éjszaka volt, széllekedésekkel, amelyek ökölcspapásokként csattan- tak a kis fogadó ablakán, ahol végre szállást találtunk.

JACK Egy keskeny lépcsőházban mentünk fel, a fordulóba hajított, régi törülközőhalmok között. Egy furcsán hajlított kulcsot fordítottunk el az ajtóban.

JUDY Meg kellett fognom a kilincset egy pillanatra, hogy össze ne essek. Egyáltalán semmi fűtés nem volt a szobában.

JACK „Gondoltál rám?” – kérdeztem tőle. „Gondoltál rám? Aggódtál értem, amikor távol voltál?” Arra gondoltam, most már idősebbek és bölcsebbek *vagyunk*. Azt mondta nekem, hogy tetszik a szvetterem – nagyon szépek a színei. Sírtam egy kicsit, majd még egy kicsit – tudjátok, úgy hüppögve. Ezek szerint a szerelem múlik el utoljára. És voltaképpen én voltam ott, a legutolsó, hogy lássam a végét. Néztam a kis lángot, ahogy kigyózott és lobbant, lehajtotta a fejét, majd halvány füstcsíkká változott. Nos, igen. Szóval ez lett belőle. Gondolhattuk volna. Igazán nem volt szándékos, de átfogtam Judy derekát, és magamhoz öleltem. Csak egy kis mozdulat volt, ami akár sehova sem vezethetett. A farkam bágyadtan csüggött a nadrágomban, mint az Anya által készített uzsonnáscsomag. Úgy döntöttem, hogy kibontom a zsinórt, amit övnek használtam, és kiderült, hogy van egy kandalló a szobában. Tüzet raktunk, és mezítláb ültünk előtte.

JUDY Odakint a szél végigsöpört a homoksétányon, leseperte a tornácot – és bent, a mi kis szobánkban át akartam őt ölelni, megnyugtatni – olyan volt, mint egy ideges kis malac, aki minduntalan kisiklott. Az emlék vagy az éjszaka valamiféle szörnyű csalása ugyanakkor felidézte, milyen volt egykor – a bizalma, a melege, érintésének közvetlensége.

JACK Egy nehezéssel kevesebb, hogy már elmúlt a szerelem. Mindig is nehéz szó volt számomra.

JUDY A bőre akár a hideg viasz. Meg akartam fürdetni, játszani akartam vele, visszahozni az életbe. De ez már lehetetlen volt. Csaknem teljesen meghalt.

JACK Álomban kék füst szállt keresztül a szobán. Az istállóajtó nyikorgott, a tehenek bőgtek. Felemelkedtem a földről, erősen szédültem, hamu hullott belőlem, egyre szaporábban.

JUDY Másnap reggel forró volt a fejem – a régi tünetek, ismét. Amint hazatértünk, az utolsó dobozt is betettük a taxiba, és végre elköltöztem, abba a lakásba, amit a rendkívül csendes külvárosban találtam, ott, ahol Joan élt. A legelső az volt, hogy vettem néhány fehér inget a helyi piacon, és egy szandált. És csaknem minden reggel, jóval hajnal előtt, amikor még koromsötét volt, felkeltem, felöltöztem, keresztülsétáltam a kisváros üres útjain, majd le az autóúthoz, le a vízpartra.

Sötét. A tenger. A világítótorony. A sirályok. A homok vastag és nedves, mint a fekete fagyfalt.

Megítéltelek téged? Nyilván. Persze, hogy meg, de ügyet se vess rá. Hidegebb fejjel meg fognak neked bocsátani – valószínűleg sajnos csak a halál után, de az is jobb, mint soha.

Egyszerűen elkápráztat az az erőfeszítés, amire az emberek képesek. Pusztán felkelni, felöltözni – mindez nem is olyan könnyű. Táplálkozni, elmosni az edényeket. Nem tudom elhinni, hogy emberek ezt évről évre csinálják.

JACK Az után az éjszaka után, ahogy teltek a hónapok, még láttam Judyt. Elvesztettem az állásomat, de megtartottam azt a szokásomat, hogy keresztülsétáljak a városban. És még valami más is történni kezdett, minden alkalommal ugyanis, amikor arra gondoltam, hogy „én”, a szó zavaróan visszhangzott vagy csengett a fejemben. A személyiség képzelete üldözött most engem. Miről is beszélünk mindannyian állandóan? Nem fogtam fel. A személyiség. A személyiség. Mi volt a személyiség? Nos hát, egy délutánon, egy felhős, esőt szitáló késő délutánon ültem a lakásomban, és írtam a naplómbe, és sikerült kiborítanom a teámat sajnos, nedves lett a kezem, és az lett a naplóm is, meg a mosásból hozott tiszta ruha, és egy csomó villa, és a ruha, amit viseltem, és ahogy kinyúltam egy rongyért, hogy elkezdjem szárítgatni a holmikat, hirtelen megértettem, nagyon, nagyon tisztán – és ez a tisztaság úgy elbágyasztott, mintha egy ajtó nyílt volna fel, ahonnan erős fény meg oxigén áradt az agyamba. Ahogy a rongy az ölemben magába szívta a teát, megértettem, hogy a személyiségem is csak egy halom különféle holmi – voltaképpen mindaz, amit az életem meglehetősen véletlenszerűséggel felhalmozott – az, amit láttam, hallottam vagy átéltem – és amit féltő gondoskodással, értelmetlenül összegyűjtöttem és megmentettem, egy rakás semmi, egy rakás semmi, ami valahogyan különféle formákká állt össze, és valamiként sikerült életre is kelnie, és most elég nevetségesen valamiféle tiszteletet követelt magának, mert hát el volt bűvölve önmagától. És a döbbenetes dolog az volt, hogy én ebben partnere voltam. Mindannyian azok voltunk! Mindannyian meghajoltunk előtte, mindannyian imádtuk, mindenki ott térdelt az ő saját, külön személyisége előtt, voltaképpen mindenkit ugyanaz a kérdés nyomasztott, minden más előtt: mi lesz ezzel az én személyiséggemmel? Elérek majd „én” nagyságot és sikert? Imádni fognak majd „engem”? Az én csodálatos személyiségem képes lesz arra, hogy megmutassa magát? Micsoda ostobaság! És milyen unalmas. Milyen unalmas, milyen unalmas, milyen unalmas, milyen unalmas. Volt-e valaha is őszinte ez a készlet? Éreztük-e valaha is őszintén, hogy ezenkívül semmiféle más kérdés nem számít? Vajon nem játszottuk-e túl kissé az imádatot – vajon nem a gőg indokolta-e, hogy így túlreagáljuk az egészet.

És ahogy mindezt végiggondoltam, a gyengülő fényben éppen azt a teremtményt láttam az ablaknál állni, a személyiséget, ami az enyém volt, azt a nevetséges figurát, akit mindaddig olyan körülményesen kifejezett tisztelettel közelítettem meg – olyan hévvel, olyan alázattal, kézcsokkal és könnyekkel –, és odaléptem az alakhoz, ehhez a kellemetlen kis személyiséghez, a gyengülő fényben megragadtam valamiként a karját, és magam felé fordítottam. Azután a hátára löktem, és ügyesen arcon rúgtam, azután ráültem, és fojtogattam és nyomasztottam és nekiütöttem a koponyáját a földnek, amíg abbahagyta a siránkozást, abbahagyta a hüppögést, zihált, majd vége lett.

Micsoda kibaszott megkönnyebbülés volt. Mindaz a végtelen képmutatás, a komolyság, a nehézkesség, amitől halálosan beteg beteg beteg voltam – soha nem kell már semmi effélével törődnöm.

Sétálhatok az utcákon, mint egy pajkos szellem, és senki nem ismeri a titkomat. Ez lesz aztán igazán vicces.

De persze mindjárt láttam ennek minden velejáróját.

Mostantól bármi lehetek, ami csak akarok. Ha szellem leszek, keresztülsétálhatok a falakon is. Mennyivel könnyebb ez, mint ajtókon kopogatni, és könyörögni valakinek, hogy beeressen.

És arra gondoltam, mit is mondhatok az embereknek, egyszerűen, amit mindenki megért. Egyszerűen azt mondanám: „úgy hiszem, a szívemben valójában mindig alacsony homlokú voltam.”

Úgy hiszem, a szívemben valójában mindig alacsony homlokú voltam.

Úgyhogy új életet kezdtem, és igazán boldog voltam, mert könnyen ment. Másféle léptekkel sétáltam az utcákon, csoszogósabbakkal. Másféle helyeken ettem, másféle ízlést alakítottam ki. Évekkel ezelőtt elhatároztam magamban, miféle ételekről mondom mindig azt, hogy nem szeretem, de most ezeket kedveltem meg.

Új lakást találtam, amiről néhányan azt mondhatták volna, hogy bizony nem valami szép. Kicsit bűdös volt, azt hiszem. De én élveztem. Az egyik ablaka az udvarra nézett, ami tele volt szeméttel, és gyerekek játszottak benne – amolyan nyomornegyedbeli játékokat.

És, ugye, tudjátok, mindig micsoda tisztelettel bántam a könyvekkel? Soha nem írtam volna egy könyvbe, vagy hajtottam volna be a lapját, vagy dobtam volna könnyedén az asztalra. De egy reggel az új lakásomban valami furcsát csináltam – legalábbis azt gondoltam, hogy furcsa. Betettem egy verseskötetet a fürdőkádba, és levezeltem. Érdekes kísérlet. Azután bent hagytam a kádban, és később, utána, amikor szarnom kellett – nem *terveztem*, csak jött, mint egy ötlet –, ahelyett, hogy a vécébe szarnék, leszartam a könyvet. Tudjátok, csak azért, hogy lássam, hogy meg *lehet* tenni. És alkalmasint lehetségesnek bizonyult, mindannak ellenére, amit bárki is mondott volna. Úgyhogy mint egy tudós, azon az éjszakán feljegyeztem a naplómbe: „igen, a kísérlet tökéletesen sikerült.”

A naplómnak, erről jut eszembe, elég jó címe volt. Úgy szólt, hogy „Magán-kísérletek”.

Tudjátok, hogy soha nem állhattam a kutyákat. Howard háza táján az összes kutya bénult gyűlöletet keltett bennem. De az történt, hogy találkoztam egy fiúval, aki az udvaromban játszott, és amikor elment a városból, nekem adta a kutyáját, így az beköltözött hozzám, és végül minden egészen jól alakult. Voltaképpen megkedveltük egymást. De egyszer azután a kutya rossz irányba szaladt, és lelőtték, így az édeskés szerelmi románcnak vége lett – igen, azt hiszem, egy pocsolóya vérben lett vége, mint oly sok más történetnek. És utána minden sokkal, de sokkal csendesebb lett.

Nos, a dolgok összezsugorodtak. A dolgok összezsugorodtak az én számomra – minden összezsugorodott. Néha csak annak kísérlete, hogy elolvassam az újságot, olyan volt, tudjátok, mint ételt kanalazni valakinek a szájába, akiről hirtelen kiderül, hogy egyszerre csak meghalt. Így ami számomra voltaképpen a legvalóságosabbá, legérzékletesebbé vált, az azoknak a szexuáliságoknak a kis gyűjteménye volt, amit egy napon egy meglehetősen szép műanyag táskában találtam, amint a csatorna mellett az utcán hevert. Úgyhogy rengeteg időt töltöttem azzal a meglehetősen tetszőlegesen összeválogatott embercsoporttal, amelyik azokban a különös újságokban bukkant fel. Valójában rettenetesen jól megismerem őket – az előnytelen vonásaikat, mit tudom én, mit – az alkatukat – pózaikat, gesztusaikat, kifejezésüket, mosolyukat.

Egy napon azután ennek is vége lett. Egy napon elmúlt. Ránéztem a képekre, és semmit sem jelentettek. Nem éreztem semmit, nem láttam semmit. Halottak voltak a képek. Papírból voltak. Semmiből voltak.

JUDY Egy napon, ahogy virágokat vásároltam, egyenesen belefutottam Joanba. Mi mászt tehetett volna, mint hogy meghívjon magához? Kávés és teasütemény a – tiszta és rendezett – kertben, de a ragyogó napsütésben sem melegekedtem át. Úgy éreztem, hogy csuromvizese vagyok. A készsleges szobalány hozott egy pokrócot, és gondosan a vállamra terítette.

Semmiféle érzés nem volt már közöttünk, úgyhogy magamról beszéltem. Két órán keresztül megállás nélkül beszéltem magamról, a megértés hangjait húzva elő szegény Joan szájából, úgy, ahogy a börtönben húztuk be a tányér ételt az ajtón levő nyíláson keresztül.

Istenem, mennyire unta. De néhány hónappal később ismét meghívott magához, és ott ültem a konyhában, amíg tokányt főzött. És ahogy munkájában elmerülve kavargatta a hatalmas edényt, a külvilág számára végképp úgy mutatkozott meg, mint egy óriási rágszáló.

Estéknként többnyire otthon maradtam, főztem valamit, és zenét hallgattam. De egy éjszaka – nem sokkal azelőtt, hogy Joan meghalt –, egy éjszaka mégiscsak bekalandoztam a városba, és elmentem megnézni egy darabot – *A kő* volt az, Lebowitztól. Meg kell mondanom, hogy végül is tetszett – különösképpen Lars Helbig, a doktor szerepében. Egész nap a darabon gondolkoztam. De a következő estén Joannal vacsoráztam. Ő az előző héten látta a darabot, és szentimentálisnak találta, és Helbig játékát egyenesen rendkívül közönségesnek. Amikor ezekről a dolgokról beszélt, az emlékeimben elégedő előadás egyszerre mérgezés áldozata lett. Meghalt. Meghalt minden pillanata, ahogy kapcsolatba került Joan szavaival – minden pillanat reménykedő kis arca bíborszínűre változott, és meghalt. A következő napokban fájt, amikor újra megpillantottam, mivé is váltak egykori emlékeim. Végül az egész estét kiürítettem a fejemből, mint valami hulladékot.

JACK Ez a hét olyan volt, mint amikor végül elvarrják az elvarratlan szálakat. Ha egyszer azok az emberek, tudjátok, akik gondokat *okoznak*, eltűntek, itt az ideje annak, hogy megtalálják azokat, akik gondokat *okozhatnak*, vagy azokat, akik egyszer, húsz éve, gondokat *okozhattak* – ismeritek, ugye, ezt az egész történetet. Voltaképpen mindez a szálak elvarrásáról szól. Elvarrni a szálakat, vagy éppenséggel lenyesegetni őket, nyilvánvalóan elkerülhetetlen része a folyamatnak. És persze ugyanígy folyik a végeérhetetlenül a minket megcélzó, ezzel párhuzamos kampány az emberiség megjavításáért, vagy nevezd, ahogy tetszik, aminek a támogatását szolgálta most a kivégzések újfajta módszerének bevezetése, ezeket csaknem hetente rendezték, s ezek során nyolc vagy tíz embert zártak egy szobába, székekre ültették őket, és a fejüket erősen hátracsavarták, hogy színes csöveket vezessenek a szájukba, amelyek ennek a meglehetősen különös ceremóniának a során feltételezések szerint igen kevés fájdalommal végeztek velük – mindezt zene kísérette, vagy Isten tudja, mi. Nos, akárhogyan is, ahogy egy reggel a lakásomban ültem, olvasgatva erről a legutóbbi kísérletről, amely erkölcsi és esztétikai ízlésszintünket megemeli, ránéztem a cikket illusztráló egyik képre, és rá kellett ismernem, hogy az elnyűttnek tűnő emberek között, akik ott ültek azokon a székeken, és csö-

veket vezettek beléjük, ott voltak azok a meglehetősen fárasztó moralisták, akiket Howard valaha olyan unalmasnak talált, Tom és Eddie – gyorsan végignéztem a soron, korábbi barátjukat, Martint keresve, míg valahogy eszembe nem jutott, hogy őt nemrég nevezték ki Kisegítő Tolóhajó-ügyi és Kábelezési Miniszternek vagy valami effélének – és akkor észrevettem, hogy a legutolsó széken ülő nő, meglehetősen különösen tartott fejével, nem más, mint Judy.

Szóval elvesztem. Hol voltam? Vaksin hunyorogtam, mint egy kifogott hal, amelyik a csónak fenékdeszkáján csapdos. És a fura az volt, hogy a verejtékezésen és valamiféle ziháláson túl – igen, többé-kevésbé úgy, ahogy ezeket a pillanatok leírják, fogalmam sem volt arról, mit is csináljak. Úgy értem, *szó szerint*, hogy mit tegyek – felálljak, ülve maradjak, bent legyek, kimenjek? Kinyúltam a műanyag zacskós meztelen barátaimért, mert éppen mellettem voltak az asztalon. Néztem őket játszadozásaik közepette, és reménytelen mosolyuk nyomán arra gondoltam, hogy eljön-e valaha egy együtt érzőbb világ.

Kimentem – fekete délután volt –, csavarogtam az utcákon, cipelve a borzalmas bánatot. Az a szörnyű érzésem volt, hogy valami végleg elvégzetlen maradt. Bármerre jártam, a falevelek is átváltoztak – árulókká! Hogyan, hát nem szégyellik magukat? Hát persze, hiszen ez zajlik már, tudjátok, jó ideje. Észre lehetett már venni a szokásos aranyakat és narancssárgákat és barnákat a zöldek között. Bementem a parkba, leültem egy padra – úgy tűnik, sikerült kifejlesztenem valami olyasmit, amit „hisztérikus” köhögésnek neveznek többnyire –, és akkor hirtelen belém nyilallt, hogy a földön mindenki, aki John Donne-t olvashatott, már halott. Mind meghaltak. És ahogy ezt a furcsa felismeréstöredéket forgattam a fejemben, rádöbbsentem, hogy egyedül én maradtam, aki egyáltalán tudatában van a különleges csoport távozásának, ennek a csoporténak, amelyik, legalábbis a saját szemükben, olyan különleges volt, és visszaemlékeztem arra a könyvre, amit egészen fiatalon olvastam egy fiúról, aki egy távoli országban egy ősi törzshöz tartozott. És ahogy ismertették ennek a törzsnek a különféle szokásait, a könyv leírta, hogy a törzsön belül számos altörzs és klán volt, és amikor meghalt az utolsó túlélője egy bizonyos klánnak, nos, akkor nyilván nem maradt senki a nemzetségükből, hogy elsirassa őket, így hát valakit, aki még ismerte a legutolsó túlélőt – és ha senki nem maradt, aki jól ismerte volna őket, akkor csak akadt valaki, aki egy kicsit ismerte őket –, megbíztak azzal, hogy elsirassa őket, el az egész eltűnő, távozó törzset, nyilvánosan, megszentelt helyen – a siratóembert. És felidéztem, ahogy a könyvbéli fiú egyszer elvégezte ezt a feladatot, fenséges, szent tüzet gyújtva, sírva és emlékezve.

Nos hát, a park közepe felé állt az a meglehetősen sötét, labirintusszerű és mindig túlszűfolt kávézó, amelyik vonzásának a park minden látogatója alkalmasint még a legszebb napokon is engedett, dacára a környezetnek és az ételek közismert minőségének, magam is afelé tartottam, bementem, találtam egy asztalt, és egy csésze teát rendeltem egy elcsigázott pincérnőtől. És hát teával együtt, vagy saját kezdeményezésére, vagy éppenséggel ez volt a kávéház vezetésének az üzletpolitikája, a pincérnő hozott egy tányért, amelyen egy kis sütemény volt, egyfajta ragacsos torta, amelyik egy darab papíron nyu-

godott. És ahogy a pincérnő eltávozott, láttam, hogy eljött az én időm. Először is megettem a tortát, szükség-szerűen. Majd pedig felvettem egy gyufát a közelemből, körülnéztem, és meggyújtottam a darabka papírt. „Én vagyok a siratóember” – mondtam.

A papírdarab nem volt nagyon nagy, de meglehetősen lassan égett, a tortamorzsák miatt. Úgy hittem, John Donne-t hallom, amint sír egy zsebkendőbe, ahogy keresztülzuhan a padlón – a Pokolhoz vezető útján sebesen átszakítja a földet. A neve, amit olyan sokan „halhatatlanként” emlegettek, mint kiderült, eltűnik az emlékezetből. Rajtam kívül az emlékezők valamennyien eltávoztak, én pedig feledtem: feledtem a nevét, feledtem őt magát, feledtem mindazokat, akik emlékeztek rá.

Néhány vendég és pincérnő ingerülten nézett rám, amíg kialudt a tűz. Azután otthagytam a helyszínt, és visszamentem a parkba.

Hinnétek, hogy minden *máris* békésebbé vált? Bizony, szavamra, így volt. Még magamon is éreztem, hogy könnyebben és mélyebbeket lélegzem. Mindenki, akit láttam, nyugodtabbnak tűnt. Egyszerűen mindannyian és mindenhogyan jobban lettünk a mi idegtépő barátaink földi jelenléte nélkül, a drága eltávozott elsiratottak nélkül, ha lehet így mondani.

Ismét láttam a padot, amin az előbb ültem. Alkonyodott. És meg kell mondanom, hogy a színek a parkban egészen rendkívüliek voltak – azt is mondhatnám, szinte habzsolni lehetett volna. A levegő valamiféle rózsaszínből játszott, és villózóan sárga fény futott keresztül rajta. Mire vártunk? A Messiás megjelenésére? Semmi más nem számított már? Elegem lett a tökéletesség utáni vágyból. És meglehetősen betöltött mindaz, amim volt – a limonádésbódé a limonádéjával, a kávéház az ingerült vendégeivel és személyzetével, a körhinta, a mókusok, a madarak, a fák. Sajnálom, Howard, hogy kivágták kedvenc ligeted fáit. De annyi minden megmaradt. A fényt, ami olyan csodálatos és meleg, nem vágták ki. A virágokat sem a lábamnál, amelyek szirmaik apró ajkaival csókolták a bokámat. Kedvenc ligeted elvesztése miatti együttérzésem a nap végére lassan megfakul. Azt írják a lapok, hogy tűzijáték lesz ma éjjel a körhinta fölött, és közvetlenül mellette kölyökkutya-parádé, a legújabb tenyészetek példányai, megvásárolhatóan.

Nagyon sokáig ültem a padon, elveszve – magamba zuhanva, mélyen –, hihetetlen fizikai gyönyört érezve, talán a legteljesebb gyönyört, amit ezen a földön ismerhetünk – az édes, kora esti fuvalat örökké változó simogatását.